

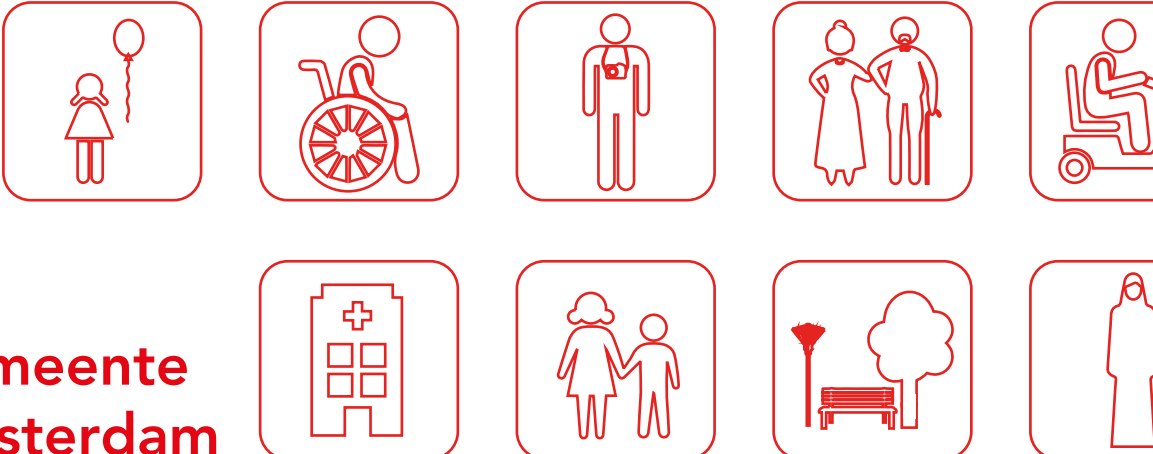
Zorg en Ruimte - voor ouderen

Ruimtelijke strategieën voor levensloopbestendige buurten

**Gemeente
Amsterdam**

Colofon

Deze rapportage is opgesteld door Ruimte en Duurzaamheid van de Gemeente Amsterdam, in opdracht van wethouder Zorg en Welzijn, Ouderen en Ruimtelijke Ordening.

Werkgroep Zorg & Ruimte

Esther Reith, Margreet Leclercq, Tim Ruijs

Met medewerking van

Tony Dashorst (data), Anne Meijer (redactie), Koos van Zanen (schouwen, ateliers), Nada Ben Salah (atelier Indische Buurt), Jeroen Muller (atelier Bloemenbuurt) en Ingeborg Wannags (atelier Buitenveldert)

Vormgeving en kaartmateriaal

Jan van de Kamp, Yassin Mokadmi, Tim Ruijs

Met dank aan

Alle deelnemers van de schouwen:

Bloemenbuurt: Marcia Meerum Terwogt (Senior Gebiedsmakelaar Noorderpark/ Bloemenbuurt), Ingrid Hezemans (Buurtmeester Volewijck, Stadsdeel Noord), Ad van der Stok (Stadsergonoom, R&D), Astrid van Ketel (GGD), Niek Bosch (Planoloog, fotograaf, R&D), Nelleke Penninx (Planoloog, R&D), Joukje Molenaar (klankbordgroep Veilig Thuis), Willemien Blankensteijn (Initiatiefgroep Toegankelijkheid in Amsterdam-Noord), Bonny Alberts (Initiatiefgroep Toegankelijkheid in Amsterdam-Noord), Marieke Hoffman (Strategieteam Ruimte en Economie)

Buitenveldert: Martijn Companjen (Participatiemakelaar Buitenveldert, Dynamo), Daniël Haveman (Clusterstaf sociaal, stadsdeel zuid), Paulien Luimes (Regisseur Zorg en Welzijn Buitenveldert), Noortje Malmberg (Medewerker beleidsrealisatie, Stadsdeel Zuid), Astrid Krikken (Beleidsadviseur Zorg, OJZ), Johan Osté (GGD), Berry den Brinker (Vereniging voor slechtzienden, werkgroep mobiliteit en toegankelijkheid)

Indische Buurt: Martine Koehein (Gebiedscoördinator Indische Buurt), Annemiek Kroone (Civic), Daniël Kothe (stedenbouwkundige, fotograaf, R&D), Tom van Benthem (GGD), Michiel Beers (Ontwerper Openbare ruimte en verkeer, R&D), Jasper Veldhuis (journalist), Sonja Bhagwandin (Ouder adviesraad Oost)

Meer informatie

e.reith@amsterdam.nl

Inhoud

Samenvatting	5
1. Inleiding	9
Aanleiding	9
Afbakening	9
Vraag	9
Leeswijzer	9
Notabene	10
2. Stedelijke analyse	11
Inhoud	11
Afbakening	11
Kaartserie 1: buurtkenmerken	12
Kaartserie 2: buurtkenmerken gecombineerd	16
Kaartserie 3: waar liggen kansen voor ruimtelijke strategieën Zorg & Ruimte?	20
Conclusie stedelijke analyse	24
3. Ruimtelijke analyse pilotbuurten	25
Werkwijze	25
Bevindingen	26
Fysieke beperkingen	27
Dementie	30
Eenzaamheid	31
Warmtegevoeligheid	35
4. Conclusies	35
Discussies en dilemma's	35
Vervolg	38
Bijlagen	41
A Meer cijfers en achtergronden bij kaarten stedelijke analyse	43
B Tabel indicatoren van vergrijsde buurten	46
C Kansen voor stadsstraten en nieuwbouwprojecten Koers2025	48
D Praatplaat Zorg en Ruimte, februari 2015	50
E Overzicht specifieke ingrepen per pilotbuurt Zorg & Ruimte	51
F Startnotitie Amsterdam Age Friendly City	58
G Beleidskaders voor de openbare ruimte	59

Samenvatting

Inleiding

In opdracht van wethouder Van der Burg heeft Ruimte en Duurzaamheid in 2015 onderzoek gedaan naar de mogelijke ruimtelijke gevolgen van de ontwikkelingen in de zorg (decentralisaties en bezuinigingen) en de toenemende vergrijzing in Amsterdam. Belangrijke conclusie voor het ruimtelijk domein was dat er in de toekomst veel meer ouderen en andere mensen met een zorg- of ondersteuningsbehoefte zelfstandig thuis blijven wonen. Behalve sociale en maatschappelijke consequenties heeft dit ook ruimtelijke consequenties op verschillende schaalniveaus: op het gebruik van de woning, woonomgeving, openbare ruimte, spreiding van voorzieningen, toename verkeersbewegingen en leegkomend zorgvastgoed.

Vraag

R&D heeft zich vervolgens gericht op de vraag: Waar zijn welke ruimtelijke strategieën nodig, zodat Amsterdammers langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen? Hierbij lag de focus op kwetsbare ouderen en de woonomgeving. Er is gewerkt op twee schaalniveaus:

- Stedelijk niveau: waar zijn ruimtelijke strategieën gewenst?
- Buurtniveau: welke specifieke en generieke ingrepen voor ruimtelijke strategieën zijn er?

Context

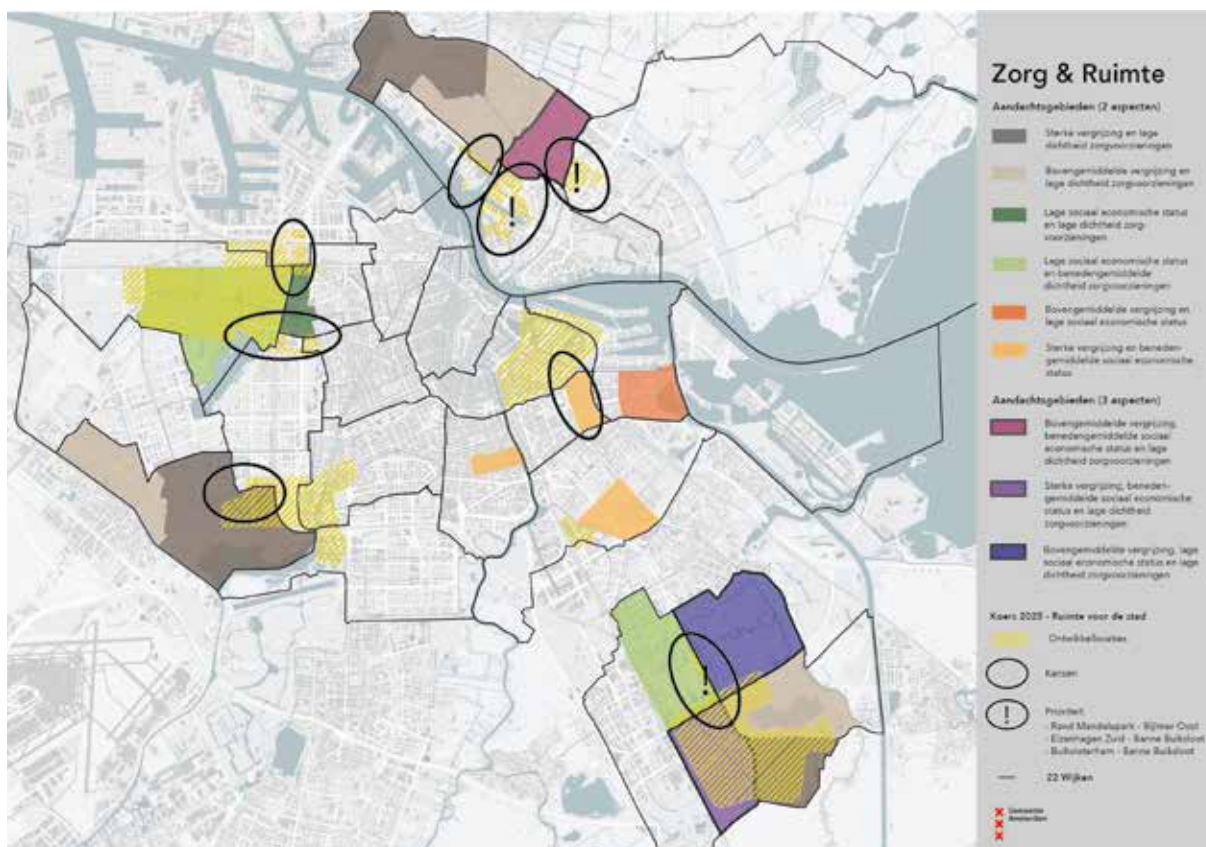
Sinds juli 2015 is Amsterdam aangesloten bij het netwerk Age Friendly Cities, dat is opgezet door de World Health Organisation van de Verenigde Naties. Op acht domeinen werken verschillende RvE's aan een 'ouderenvriendelijke stad': buitenruimte en bebouwing; vervoer; huisvesting; sociale participatie; respect en sociale inclusie; maatschappelijke participatie en werk; communicatie en informatie; maatschappelijke ondersteuning en zorg. Via een ambtelijk kernteam onder leiding van de GGD wordt de integraliteit van de diverse domeinen geborgd. Er zijn drie pilotbuurten gekozen, waarin diverse onderzoeken op de verschillende domeinen zullen plaatsvinden. In deze drie pilotbuurten heeft R&D de ruimtelijke buurtanalyses uitgevoerd.

Stedelijke analyse: waar?

Amsterdam maakt in relatief korte tijd een enorme groei door. Daarbij neemt het aantal ouderen het meeste toe. In 2030 zijn naar verwachting 144.000 Amsterdammers ouder van 65 jaar (16% van de totale bevolking). De gezondheid van Amsterdammers, inclusief die van oudere Amsterdammers, is door de jaren heen gemiddeld sterk verbeterd. Ouderen worden tegenwoordig gemiddeld ouder en ervaren gemiddeld op latere leeftijd functioneringsproblemen. De term '65+' staat niet voor niets ter discussie. Uiteraard doen veel ouderen nog gewoon mee aan het stedelijk leven. Daarbij is bovendien duidelijk dat in Amsterdam de groei van het aantal ouderen met name in de groep met midden- en hoge inkomens zit. Ook deze groeiende groep vitale ouderen vraagt echter om ruimtelijke condities om te kunnen bewegen, ontmoeten, ontplooien. Hierbij gaat het om locaties voor ontmoetingen, stadsdorpen, CPO's enzovoort, waarbij veiligheid en toegankelijkheid belangrijke aandachtspunten zijn. Daarnaast stijgt ook het aantal mensen met functioneringsbeperkingen. Deze mensen blijven langer zelfstandig thuis wonen, waardoor andere eisen aan woning en woonomgeving zullen worden gesteld.

De stedelijke analyse geeft antwoord op de vraag waar in de stad, op basis van lage sociaal-economische status, lage zorgvoorzieningendichtheid en te verwachten hoge vergrijzing, ruimtelijke strategieën het meest gewenst zijn, om te zorgen voor een ouderenvriendelijke stad. Het gaat om de volgende gebieden en buurtcombinaties:

- Nieuw-West: De Kolenkit, Slotermeer, Geuzenveld, Middelveldsche Akerpolder, Sloter-/Riekerpolder
- Noord: Tuindorp Oostzaan, Oostzanerwerf, Kadoelen, Banne Buiksloot
- Zuid-Oost: Bijlmer Centrum (D,F,H), Bijlmer Oost (E,G,K), Nellestein, Holendrecht/Reigersbos, Gein
- Binnen de ringzone: Indische Buurt Oost, Dapperbuurt, Betondorp, Zuid Pijp

▲ Aandachtsgebieden Zorg en ruimte en kansen voor ontwikkellocaties Koers 2025

De te verwachten problematiek is het grootste is bij de volgende drie gebieden:

- Banne Buiksloot
- Bijlmer Oost (E,G,K)
- Holendrecht/Reigersbos

Vervolgens is in beeld gebracht welke ontwikkellocaties en stadstraten uit Koers2025 een kans kunnen bieden voor deze aandachtsgebieden. Op bovenstaande kaart zijn de aandachtsgebieden en ontwikkellocaties weergegeven. De gebieden met grootste problematiek zijn met een dikke lijn omkaderd. Drie projecten raken twee van deze gebieden (uitroepteken).

Buurtanalyses: wat?

R&D heeft tegelijkertijd ontwerp onderzoek gedaan om te kijken welke ruimtelijke strategieën kunnen bijdragen aan het vergroten van de levensloopbestendigheid van een buurt.

De drie pilotbuurten zijn: Bloemenbuurt (tuindorp), Buitenveldert noord-oost (strokenbouw) en Indische Buurt noord-oost (gesloten bouwblok). Resultaat hiervan is een overzicht van ruimtelijke aandachtspunten en strategieën die kunnen bijdragen aan de levensloopbestendige buurten. Soms blijken oplossingen echt maatwerk, terwijl

andere ruimtelijke strategieën breed inzetbaar lijken en ook geschikt voor andere buurten.

De ruimtelijke strategieën en aandachtspunten zijn beschreven rondom vier thema's, waarop ouderen functioneringsbeperkingen kunnen ondervinden: fysieke beperkingen, dementie, eenzaamheid en warmtegevoeligheid. Deze thema's dienen als kapstok. De strategieën en aandachtspunten spelen ook in op de behoeften van vitale ouderen. Bij fysieke beperkingen gaat het om nabijheid van (zorg)voorzieningen, beweging, toegankelijkheid en veiligheid. Voor dementie zijn het in beweging blijven en herkenning belangrijke aandachtspunten. Bij eenzaamheid gaat het om: erbij horen, ontmoeten en sociale veiligheid. Bij warmtegevoeligheid zijn verkoeling en schaduwplekken van belang.

Discussies en dilemma's

Veel voorgestelde ruimtelijke strategieën van het project 'Zorg en Ruimte – voor ouderen' hebben eveneens betrekking op portefeuilles van andere wethouders: groen, openbare ruimte en verkeer. Daarom heeft R&D diverse ambtelijke overleggen en MT-vergaderingen bezocht om de bevindingen uit de analyses te delen.

Belangrijke vraag hierbij: hoe de bevindingen van R&D een bijdrage kunnen leveren aan het werk van de andere domeinen, en andersom. Dit leverde een aantal dilemma's op, die in hoofdstuk 4 worden beschreven:

1. R&D-verhaal is erg ruimtelijk i.p.v. integraal.
2. Vraagt 'levensloopbestendigheid' om eigen beleid en kaders of juist niet?
3. De vergrijzing in Amsterdam valt wel mee.
4. Problematiseren versus verzilveren.
5. Er zijn verschillende soorten ouderen, qua vitaliteit en achtergrond.
6. Zijn de behoeften van andere kwetsbare groepen wel hetzelfde als voor ouderen?
7. De juiste zorgvoorzieningen op de juiste plek?
8. Voldoende zitgelegenheid versus lege, sobere, doelmatige openbare ruimte.
9. Een logisch circuit trekt zich niets van plangrenzen aan.
10. Gewoon doen, testen.

Vervolg?

Ruimte en Duurzaamheid wil graag de opgedane kennis van het project 'Zorg en ruimte – voor ouderen' onder de aandacht brengen bij ontwerpers, plannenmakers en bestuurders binnen de gemeente. Hiertoe is deze rapportage opgesteld. Het zou mooi zijn als de ruimtelijke strategieën toegepast worden in de bestaande stad (via gebiedsplannen) en in nieuwe projecten (via strategiebesluiten en gebiedsuitwerkingen).

Kansen liggen er vooral bij de projecten:

- Elzenhagen Zuid i.r.t. Banne Buiksloot
- Buiksloterham i.r.t. Banne Buiksloot
- Multatuli i.r.t. Slotermeer en De Kolenkit
- Westelijk deel Jan Evertsenstraat en Kop Sloterplas i.r.t. Slotermeer en De Kolenkit

Om de kennis te delen zijn diverse presentaties en bijeenkomsten georganiseerd met medewerkers van strategiebesluiten en gebiedsuitwerkingen. Ook wordt aangesloten op de advisering van de Regiegroep Maatschappelijke Accommodaties (sociale domein) aan Ruimte voor de Stad.

Daarnaast heeft wethouder Van der Burg opdracht gegeven om voor een 4e pilotgebied in Zuidoost een ruimtelijke analyse te maken. R&D is in oktober 2016, in samenwerking met stadsdeel Zuidoost, een onderzoek 'ouderenvriendelijk

Kortvoort' gestart. Over de bevindingen hiervan wordt apart verslag gedaan.

Op basis van alle bevindingen, dilemma's en discussies heeft R&D een 'top 3' gemaakt van mogelijke vervolgacties:

1. Testcase levensloopbestendige route
2. Prijsvraag 'ontmoeten in de openbare ruimte'
3. Onderzoek sturingsmogelijkheden sociaal-maatschappelijke voorzieningen

Deze voorstellen worden gedragen door de verschillende RvE's. Het zijn alle drie projecten, waarin een integrale aanpak in de praktijk gebracht kan worden.

Testcase levensloopbestendige route

Voorgesteld wordt om één levensloopbestendige route aan te leggen als test-case. Deze route leidt als een circuit door de buurt en nodigt uit tot ontmoeten en bewegen. De route leidt langs relevante voorzieningen, woningen, verblijfsplekken en openbaar vervoershaltes. Gedacht wordt aan brede, obstakelvrije stoepen, voldoende zit- en leungelegenheden en een toiletvoorziening. Het idee is om een koppeling te maken met het verbeteren van een parkentree, de toegankelijkheid van een OV-halte en een maatschappelijke zorgvoorziening. Bij de testcase worden letterlijk ruimtelijke ingrepen uitgeprobeerd en geëvalueerd met diverse gebruikers, waaronder ouderen. Bevindingen uit het 'test-circuit' kunnen t.z.t. indien nodig worden verankerd in leidraad van de CVC (centrale verkeerscommissie) en Puccini, handboek openbare ruimte.

Prijsvraag 'ontmoeten in de openbare ruimte'

Bewegen en ontmoeten komen als sleutelwoorden naar voren uit de studie 'Zorg en ruimte – voor ouderen'. Dit kan plaatsvinden in vastgoed, maar de trend is dat de openbare ruimte hier een steeds belangrijkere rol in gaat vervullen. Het voorstel is om, samen met ouderen en beheerders, hiertoe een prijsvraag uit te schrijven. Een idee dat geopperd is: '1.000 stoelen in de openbare ruimte': ontwerpwedstrijd voor een stoel die comfortabel is voor ouderen om onderweg op adem te komen, die goedkoop is in beheer, en die ongeschikt is om je fiets tegen aan te parkeren. Een ander idee: 'de dansende pleinen'; welke initiatieven op het

raakvlak van beweging, dans en sport kunnen bijdragen aan (intergenerationele) ontmoetingen van Amsterdammers? Wat is hiervoor nodig voor de inrichting van welke pleinen?

Sturing sociaal-maatschappelijk voorzieningen

Door de MT's G&O, Wonen, OJZ en gebiedsmanagers wordt ondersteund dat het wenselijk is dat de gemeente een visie ontwikkelt op de eigen rol en bijbehorende sturingsmogelijkheden (bestemming, erfpacht, bouwheerschap, PPS) waarmee sociaal-maatschappelijke voorzieningen een plek kunnen behouden/krijgen bij transformatie en ontwikkeling, in de bestaande en nieuwe stad. Hierbij gaat het enerzijds om het behouden van maatschappelijke plinten in te transformeren zorgvastgoed (woonzorgcomplexen). Anderzijds gaat het om het realiseren van ruimtes in (te ontwikkelen) stadsstraten voor maatschappelijke voorzieningen.

De drie vervolgacties liggen op het terrein van verschillende portefeuilles. Het idee is om de eerste twee acties op te nemen in het Actieplan 'Ouderenvriendelijke stad' (trekker GGD). Vervolgens kunnen, in samenspraak met alle betrokken RvE's, stakeholders, en ouderen, uitgebreidere opdrachtformuleringen worden opgesteld. Een procesvoorstel en raming van capaciteit, budget en dekking horen daarbij. De 3e vervolgactie kan in 2017 worden opgepakt binnen Ruimte voor de Stad, waarbij verbinding wordt gezocht met de Regiegroep Maatschappelijke Accommodaties (sociale domein).

Belangrijke conclusie blijkt dat het onderwerp 'ouderenvriendelijke stad' echt gebaat is bij een integrale aanpak. Het vormt een uitdaging om samen met verschillende RvE's, stakeholders en Amsterdammers integrale projecten vorm te geven en te realiseren. Alleen dan wordt de ambitie waargemaakt: Amsterdam blijft voor iedereen.

1. Inleiding

Door de ontwikkelingen in de zorg en de toenemende vergrijzing zullen steeds meer ouderen en andere kwetsbare Amsterdammers langer zelfstandig thuis blijven wonen. Welke ruimtelijke strategieën kunnen bijdragen aan het aanpakken van deze opgave?

Aanleiding

In opdracht van wethouder Van der Burg heeft Ruimte en Duurzaamheid in 2015 gekeken naar de mogelijke ruimtelijke implicaties van alle ontwikkelingen in de zorg in combinatie met de toenemende vergrijzing. Decentralisaties en bezuinigingen in de zorg gaan gepaard met veel hervormingen, die van invloed zijn op de op de organisatie, financiering en huisvesting van zorg en welzijn (Zicht op Zorghuisvesting, Veld-academie, 2015). Als gevolg van de gescheiden financiering van wonen en zorg zullen meer mensen langer zelfstandig thuis blijven wonen. Deze toenemende extramuralisering geldt voor het hele spectrum van kwetsbare groepen: ouderen, GGZ, jeugdzorg, beschermd wonen en maatschappelijke opvang. Behalve maatschappelijke consequenties heeft dit ook ruimtelijke consequenties op verschillende schaalniveaus; bijvoorbeeld voor het gebruik van woningen, woonomgeving, openbare ruimte, concentratie en spreiding van voorzieningen, toename verkeersbewegingen en leegkomend (zorg) vastgoed.

Afbakening

Van de kwetsbare groepen zijn de ouderen de grootste groep, die bovendien snel groeit. Sinds juli 2015 heeft Amsterdam zich aangesloten bij het netwerk van Age Friendly Cities (AFC), opgezet door de World Health Organisation (WHO), onderdeel van de Verenigde Naties. Dit betekent dat de stad zich inzet op 8 domeinen om te werken aan een levensloopbestendige stad. Wethouder van der Burg is coördinerend wethouder ouderen. Het project Zorg & Ruimte van R&D heeft aansluiting gezocht bij het programma Oudervriendelijke Stad (de Amsterdamse programmaam voor AFC). Hierdoor is in de analyses bijzondere nadruk komen te liggen op ouderen en de levensloopbestendigheid van hun woonomgeving.

Vraag

Dit heeft geleid tot de centrale vraag: 'Waar zijn welke ruimtelijke strategieën nodig, zodat Amsterdammers langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen?'. Om deze vraag te kunnen beantwoorden heeft R&D op twee schaalniveaus analyses uitgevoerd:

- Stedelijk niveau; waar zijn ruimtelijke strategieën gewenst?
- Buurniveau; welke specifieke en generieke ingrepen voor ruimtelijke strategieën kunnen bijdragen aan het verbeteren van de levensloopbestendigheid van een buurt?

Leeswijzer

Stedelijke analyse

In hoofdstuk 2 worden de uitkomsten van de stedelijke analyse weergegeven. De stedelijke analyse bestaat uit 3 kaartseries van 4 kaarten. In kaartserie 1 wordt een vergelijking gegeven van de variabelen: sociaaleconomische status (SES), zorgvoorzieningsdichtheid en te verwachten vergrijzing per buurtcombinatie. Ook wordt de mate van stedelijkheid weergegeven. Diverse achtergronden en deelanalyses van de kaartseries zijn weergegeven als bijlage A.

Een combinatie van lage SES, lage voorzieningsdichtheid en/of hoge vergrijzing levert aandachtsgebieden op. In deze gebieden zijn vanwege een groeiende zorgbehoefte en een gebrekkige voorzieningsniveau ruimtelijke strategieën gewenst. De afzonderlijke combinaties zijn opgenomen als kaartserie 2.

Vervolgens is in de 3e kaartserie in beeld gebracht welke nieuwbouwlocaties en stadsstraten uit Koers 2025 een kans kunnen bieden voor de Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte.

Analyses op buurniveau

Tegelijkertijd met de stedelijke analyse heeft R&D ontwerpend onderzoek gedaan in drie verschillende type buurten. Het betreft de Bloemenbuurt (tuindorp), Buitenveldert noord-oost (strokenbouw) en Indische Buurt noord-oost (gesloten bouwblok).

Hierbij zijn de volgende stappen gevolgd:

- ontwerpend onderzoek voor 3 buurten: maatwerk per buurt
- generaliseren tot ruimtelijke aandachtspunten en strategieën
- problematiseren a.d.h.v. gevolgen van de vergrijzing: toename van fysieke beperkingen, eenzaamheid, dementie, warmtegevoeligheid

In hoofdstuk 3 wordt de werkwijze van het ontwerpend onderzoek in de drie pilotbuurten beschreven. Allereerst wordt kort stilgestaan bij de keuze van de buurten. Vervolgens worden de ruimtelijke aandachtspunten en strategieën beschreven. De afzonderlijke resultaten van de buurtanalyses in drie pilotbuurten zijn opgenomen als bijlage E. De schouwverslagen zijn opgenomen als apart bijlagenboek.

Context en vervolg

Binnen en buiten de gemeente Amsterdam worden verschillende onderzoeken verricht op het gebied zorg en vergrijzing. In het project Zorg & Ruimte heeft R&D zich gericht op ruimtelijke strategieën. Er heeft afstemming plaatsgevonden met andere onderzoeken en er is getracht zoveel mogelijk complementair te zijn. De symbiose van al het onderzoeksmateriaal zal onder de regie van Ouderenvriendelijke stad (trekker GGD) plaatsvinden. In hoofdstuk 4 wordt het resultaat van de ambtelijke consultatie weergegeven: een overzicht van dilemma's en een top 3 van mogelijke vervolgstapen voor 2017.

Notabene

De oudere bestaat niet

In deze notitie wordt gesproken over ouderen, alsof dit een homogene groep is, met dezelfde kenmerken. Dat is natuurlijk niet het geval. De groep ouderen in Amsterdam is, net als elke leeftijdsgroep, heel divers. Zowel wat betreft leeftijd, gezondheid, vitaliteit, afkomst, mobiliteit, behoeften, alles.

De gezondheid van Amsterdammers, inclusief die van oudere Amsterdammers, is door de jaren heen gemiddeld sterk verbeterd. Ouderen worden tegenwoordig gemiddeld ouder en ervaren gemiddeld op latere leeftijd functioneringsproblemen. De term '65+' staat niet voor niets ter discussie. Uiteraard doen veel ouderen

nog gewoon mee aan het stedelijk leven. Daarbij is bovendien duidelijk dat in Amsterdam de groei van het aantal ouderen met name in de groep met midden- en hoge inkomens zit. Zij hebben relatief veel tijd en geld om te besteden. Deze groeiende groep vitale ouderen vraagt nadrukkelijk om ruimtelijke condities om te kunnen bewegen, ontmoeten, ontplooien. Hierbij gaat het om locaties voor ontmoetingen, stadsdorpen, CPO's enzovoort, waarbij veiligheid en toegankelijkheid belangrijke aandachtspunten zijn.

Daarnaast neemt ook de groep ouderen met functioneringsbeperkingen in absolute aantallen fors toe. Steeds meer ouderen krijgen te maken met dementie. De ruimtelijke analyses in de pilotbuurten waren vooral gericht op het gebruik van de woonomgeving door ouderen die daadwerkelijk functioneringsbeperkingen ondervinden. R&D heeft er daarom voor gekozen om toch te problematiseren en de geïnventariseerde ruimtelijke strategieën in te delen naar vier thema's: fysieke beperkingen, dementie, eenzaamheid en warmtegevoeligheid. Deze thema's blijken uiterst relevant voor de kwaliteit van leven van ouderen in een stad.

Goed voor ouderen, goed voor iedereen

'Amsterdam blijft een stad voor iedereen' is de titel van het hernieuwde Coalitieakkoord. Dit impliceert dat ook mensen met een zorg- of ondersteuningsbehoefte overal goed kunnen wonen en komen. Om de stad levensloopbestendig te maken zijn op verschillende plekken verschillende ingrepen denkbaar. Daarbij zullen belangen tegen elkaar moeten worden afgewogen. Gelukkig is het zo dat de belangen van ouderen niet per definitie tegengesteld zijn aan de belangen van andere groepen. Zo zijn brede, vrij toegankelijke stoepen een noodzaak voor ouderen met een rollator, maar ook voor vaders met een kindervagen. Brede fietspaden zijn belangrijk voor scootmobielisten, maar ook voor bakfietsen. In de ruimtelijke analyses van R&D heeft voorop gestaan dat de ruimtelijke ingrepen die worden voorgesteld een toegevoegde waarde hebben voor iedereen. De gedachte hierbij is dat goed ontworpen openbare ruimte en gebouwen gebruikt kunnen worden door mensen met uiteenlopende behoeften.

2. Stedelijke analyse

Inhoud

Voor Zorg & Ruimte zijn een aantal indicatoren benoemd en geografisch onderzocht:

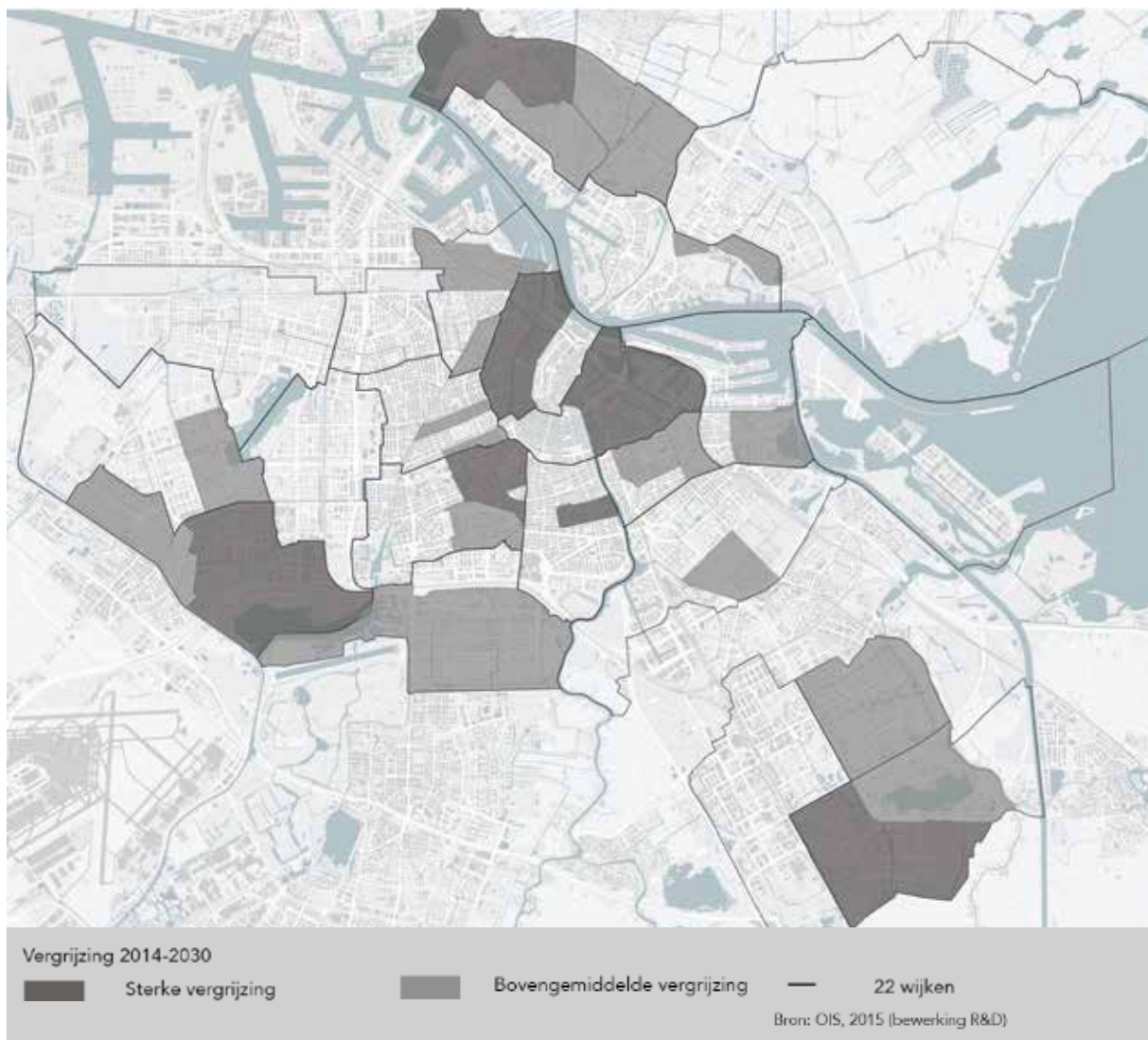
- toekomstige vergrijzing
- sociaal economische status van de bevolking
- bereikbaarheid van zorgvoorzieningen en
- de mate van stedelijkheid.

Door een vergelijking van deze aspecten worden zogenaamde aandachtsgebieden in beeld gebracht. Vooral in deze aandachtsgebieden is het nodig om met behulp van ruimtelijke strategieën in te spelen op de veranderende wensen t.a.v. de leefomgeving als gevolg van de vergrijzing en ontwikkelingen in de zorg. Knelpunten in de Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte kunnen aangepakt worden door ingrepen in de bestaande stad. De gebiedsplannen van de bestuurscommissies zijn hiertoe het aangewezen instrumentarium. Daarnaast bieden nieuwbouwontwikkelingen in de nabijheid van aandachtsgebieden mogelijk kansen om de levensloopbestendigheid van de aangrenzende buurten te vergroten. Hiertoe wordt verbinding gezocht met Koers 2025.

Afbakening

Uit pragmatische overwegingen is ervoor gekozen om de gemiddelde gegevens per buurtcombinatie in kaart te brengen. Dit betekent dat er niet wordt stilgestaan bij concentraties van kwetsbare ouderen of individuele huishoudens. Ook in buurten die het gemiddeld uitstekend doen, kunnen zich schrijnende situaties voordoen.

De aanwezigheid van geschikte (aanpasbare) woningen is uiteraard van groot belang voor de levensloopbestendigheid van een buurt. Daarbij is het echter ook van belang wie er nu in woont. De RvE Wonen van de gemeente werkt in een eigen lijn aan het Programma Ouderenhuisvesting. Voor onderstaande ruimtelijke analyse is de (geschiktheid van de) woningvoorraad daarom niet als input meegenomen.

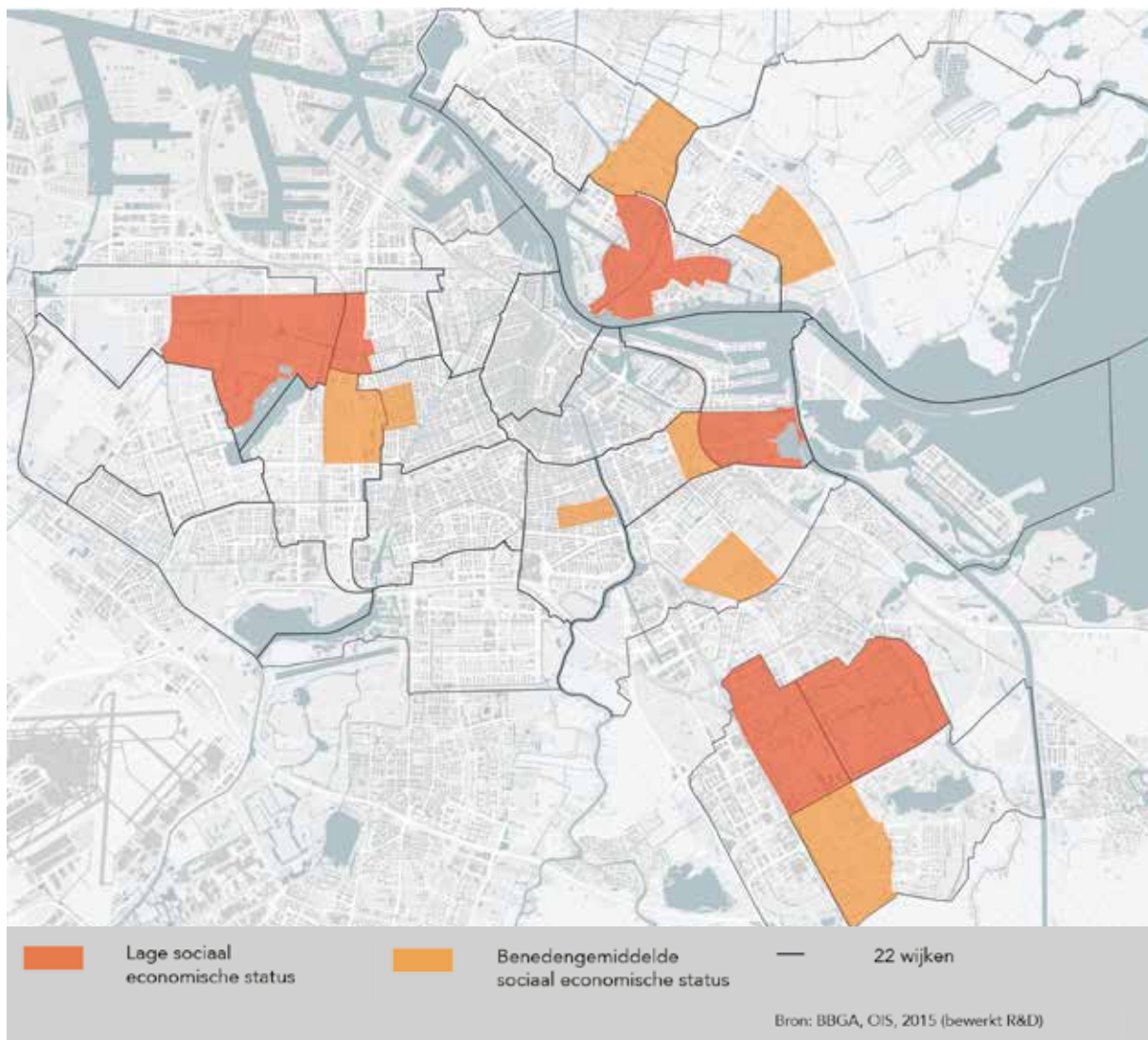
Kaartserie 1: buurtkenmerken

Kaart 1: Vergrijzing 2014-2030

Heel Amsterdam vergrijst. In 2030 wonen in Amsterdam naar verwachting 144.000 mensen die ouder zijn dan 65 jaar (16% van de totale bevolking), een stijging van 48.000 (50%) ten opzichte van 2014.

Volgens OIS is het aandeel 65plussers in 2030 in 32 van de 96 buurtcombinaties hoger dan 20%. Deze buurten zijn weergegeven op bovenstaande kaart. Het aandeel 65plussers stijgt het meeste in de 12 donkergrijze buurten (>5%). Top 3 stijgers zijn Haarlemmerbuurt (van +12% naar 25%), Nieuwmarkt/Lastage (van +10% naar 24%) en Gein (stijging van +10% naar 20%).

Van de lichtgrijze buurten zijn Buitenveldert-Oost, Buitenveldert-West, Betondorp en Osdorp-Oost nu al grijs (>20% van de bevolking is ouder dan 65 jaar), en blijven dit ook. In de overige lichtgrijze buurten is de percentuele stijging lager dan 5% of het absolute aantal 65plussers kleiner dan 750.

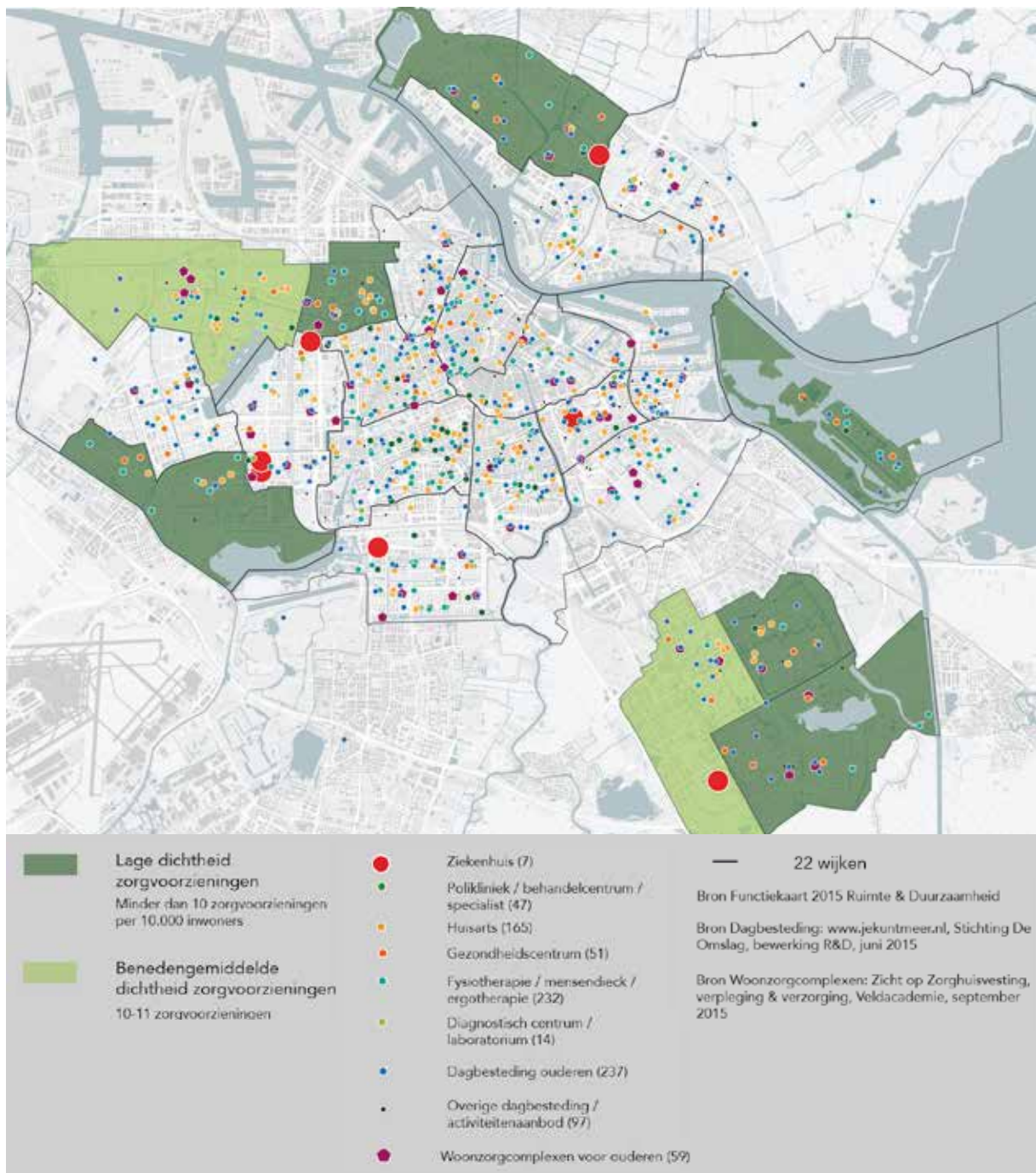

Kaart 2: Gemiddelde sociaal economische status

Een lage 'sociaal economische status' (SES) van de bevolking geeft een indicatie voor een hoge zorg- en ondersteuningsbehoefte. Hoe hoger het opleidingsniveau en/of het inkomen van mensen hoe beter de gezondheid vaak is. Uit de Gezondheidsmonitor van de GGD (2012) blijkt dat ouderen met een migratieachtergrond hebben vaker te maken met een matige tot slechte gezondheid (58%) dan ouderen van autochtone herkomst (33%). Voor de bepaling van de SES is gekeken naar de volgende criteria:

- Gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen
- % huishoudens laag opgeleid en laag inkomen
- % minimahuishoudens
- % niet-westerse Amsterdammers

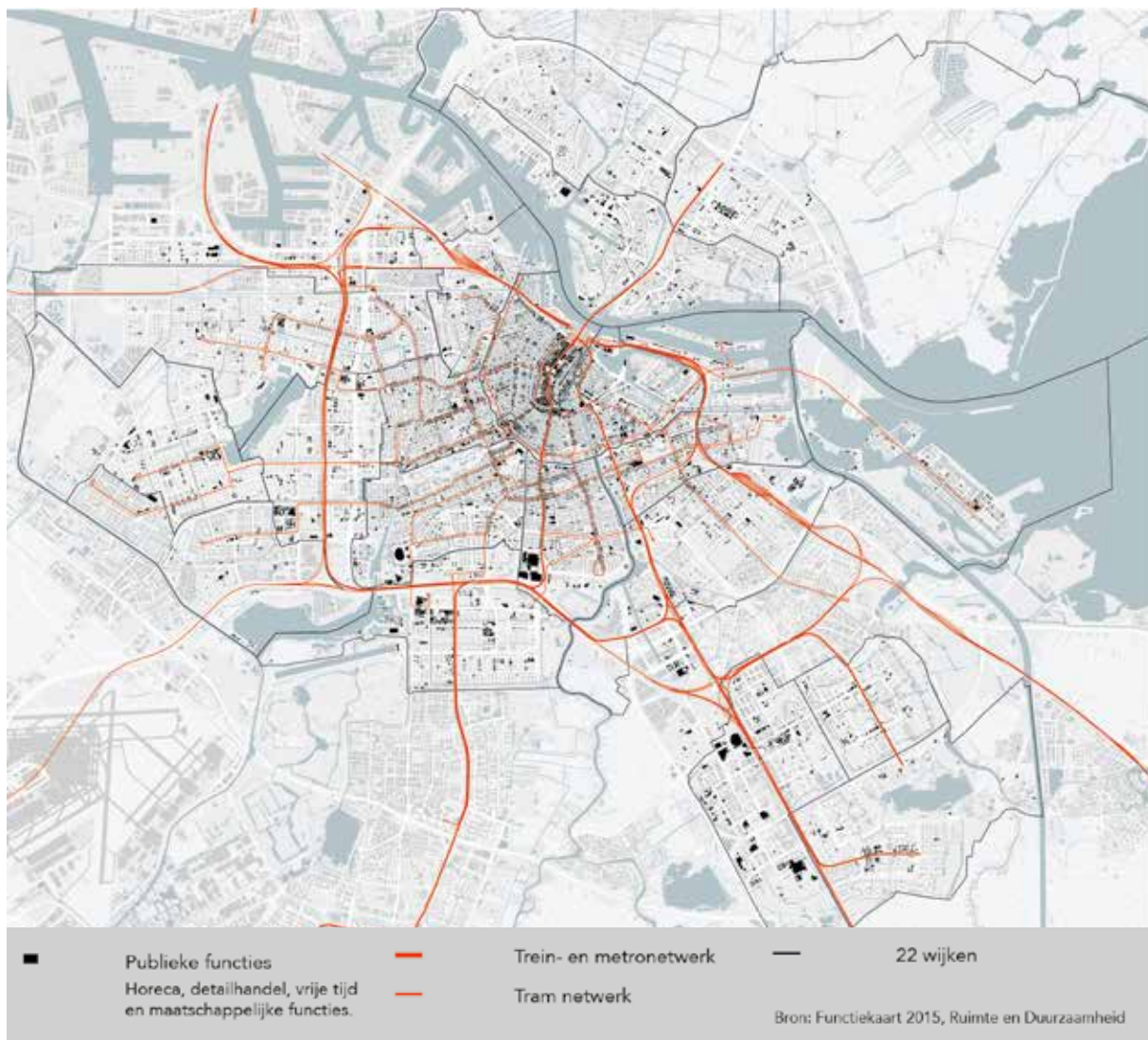
Buurtcombinaties met de laagste SES liggen overwegend buiten de ring. Binnen de ring valt de Indische Buurt (Oost en West) op. Dit beeld komt redelijk overeen met de 'kwetsbare wijken'.

Kaart 3: Zorgvoorzieningen

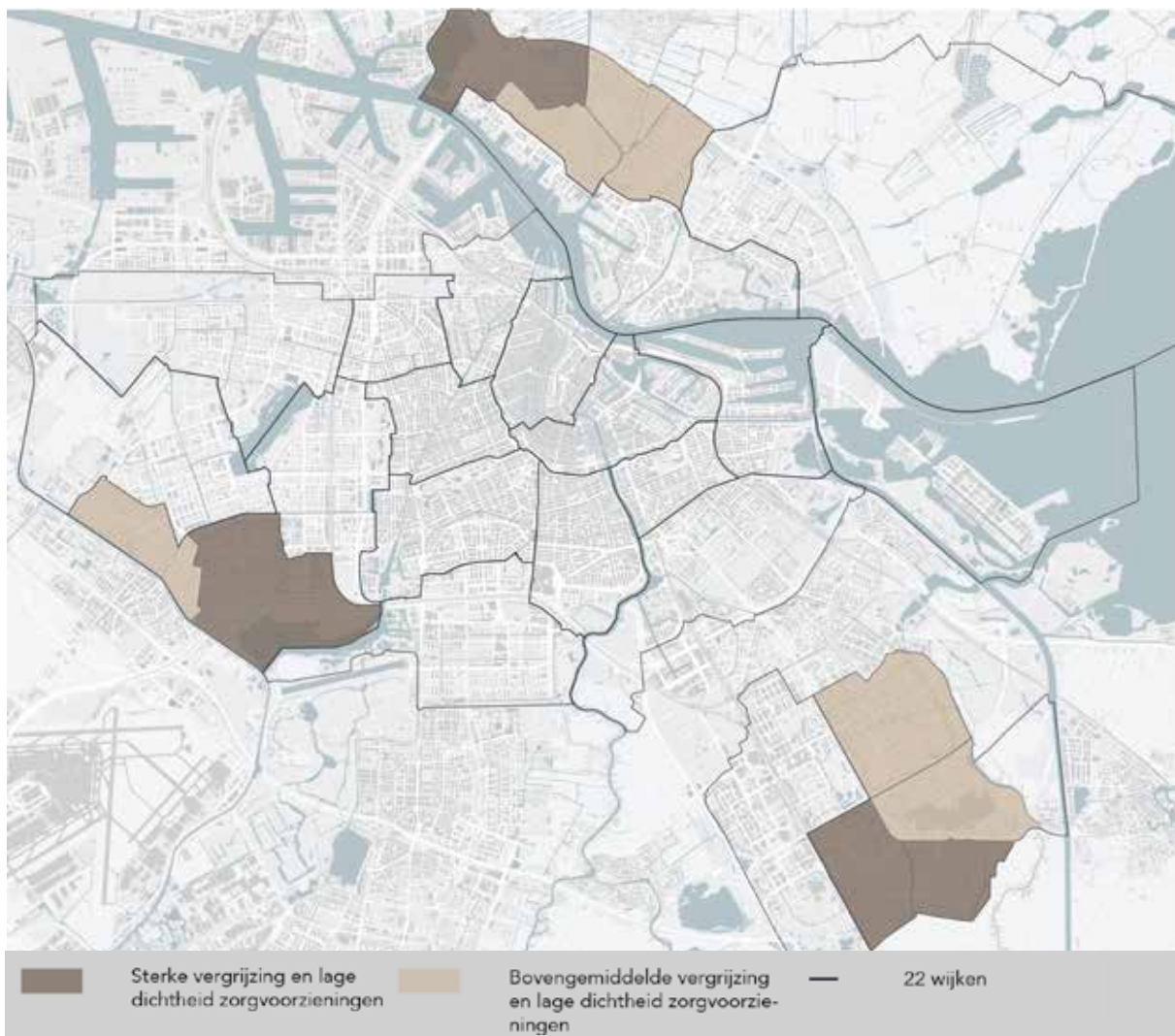
De nabijheid of bereikbaarheid van zorgvoorzieningen is van groot belang voor een levensloopbestendige stad. Amsterdam kent een grote spreiding van zorg- en welzijnsvoorzieningen, ruim 2.000 in totaal. Op de kaart is een selectie weergegeven van circa 1.500 voorzieningen die het meest relevant zijn voor ouderen.

Een snelle analyse leert dat er grote verschillen tussen de wijken zijn. Grofweg hebben de wijken Centrum-Oost, Centrum-West, Bos en Lommer, De Pijp – Rivierenbuurt en Buitenveldert – Zuidas 2x zoveel voorzieningen als de andere wijken. Gerelateerd aan aantal inwoners zijn de verschillen nog groter. Zo is het gemiddeld aantal inwoners per zorg/welzijnsvoorziening in Geuzenveld-Slotermeer 10 keer zo hoog als in Buitenveldert. Op de kaart is weergegeven in welke gebieden sprake is van een lage of benedengemiddelde zorgvoorzieningendichtheid. Dit is een uiterst grove indicatie, gebaseerd op het aantal voorzieningen per 10.000 inwoners, waarbij elke voorziening als 1 telt. Het is zeker om in een vervolg verder in te zoomen op de omvang, spreiding en reikwijdte van de voorzieningen per buurt, zeker in de aandachtsgebieden.

Kaart 4: Stedelijk leven

Het gevoel van 'erbij horen' is van essentieel belang in een mensenleven. In hoeverre je dat gevoel bij jezelf kunt oproepen is afhankelijk van de mate waarin je contact hebt en verbondenheid ervaart met anderen. Voor ouderen is het vaak moeilijker om dit contact te organiseren, zeker als voorzieningen op te grote afstand liggen. Wanneer het stedelijk leven zich 'om de hoek' bevindt worden dat kopje koffie in het café en het gesprek op het bankje in het park, een stuk bereikbaarder. Op deze kaart is weergegeven waar in de stad alle publieksfuncties zijn gelegen, zoals horeca, detailhandel en maatschappelijke voorzieningen. Ook is het netwerk van openbaar vervoer (trein, metro en tram) weergegeven. Er zijn duidelijke verschillen te zien tussen de mate van stedelijkheid in verschillende buurten. Daarnaast zijn er uiteraard nog andere factoren die een rol spelen.

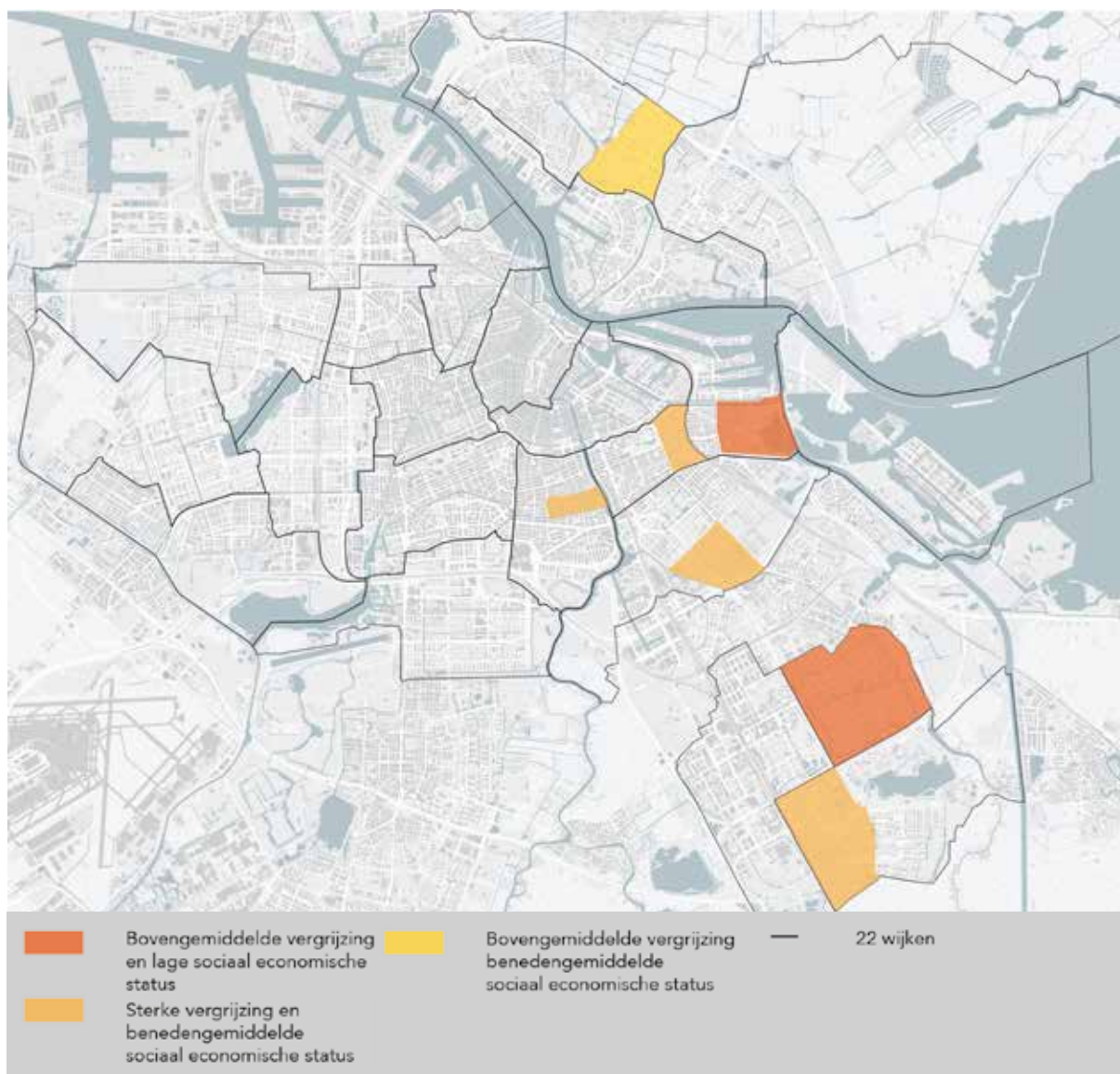

Kaartserie 2: buurtkenmerken gecombineerd

Kaart 5: Sterke vergrijzing en lage zorgvoorzieningsdichtheid

Op kaart 5 is te zien in welke buurten de vergrijzing sterk of bovengemiddeld is en bovendien de dichtheid aan zorgvoorzieningen/inwoner laag. Het gaat om:

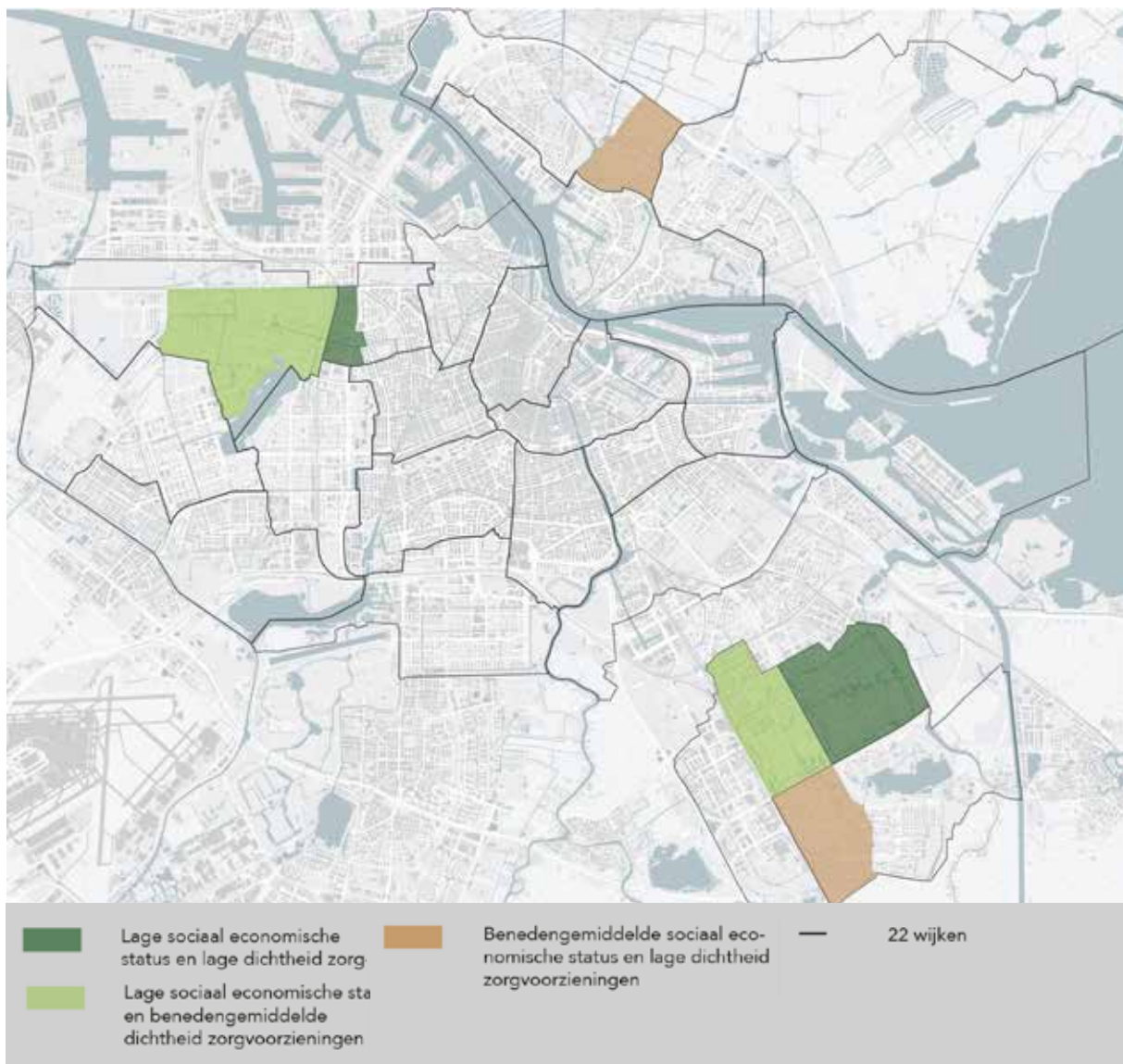
- Buurtcombinaties met een sterke vergrijzing en lage dichtheid van zorgvoorzieningen (donkergrijs): Oostzanerwerf, Sloter- /Riekerpolder, Holendrecht/ Reigerbos en Gein
- buurtcombinaties met een bovengemiddelde vergrijzing en een lage dichtheid aan zorgvoorzieningen (lichtgrijs): Tuindorp Oostzaan, Kadoelen, Banne Buiksloot, Middelveldsche Akerpolder, Bijlmer Oost (E, G, K) en Nellestein

Kaart 6: Sterke vergrijzing en lage sociaal economische status

Op kaart 6 is de toekomstige vergrijzing gecombineerd met de huidige SES. Naar verwachting is de zorg- en ondersteuningsbehoefte in de toekomst hier het grootste. Het gaat om:

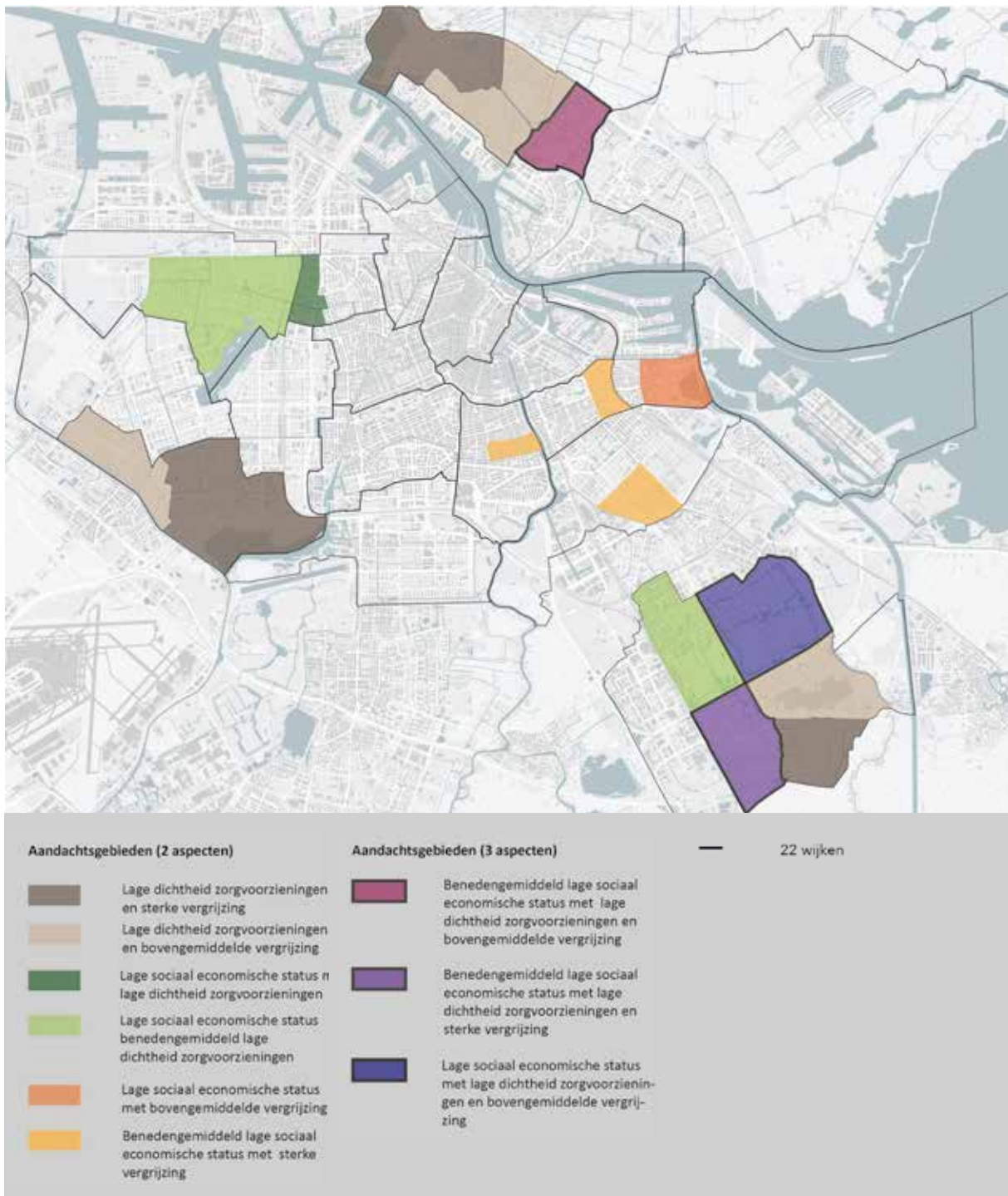
- Buurtcombinaties met bovengemiddelde vergrijzing en een lage sociaal economische status (donker oranje): Indische Buurt Oost en Bijlmer Oost (E, G, K).
- Buurtcombinaties met een sterke vergrijzing en een benedengemiddelde sociaal economische status (oranje): Dapperbuurt, Zuid Pijp, Betondorp en Holendrecht/Reigerbos.
- Buurtcombinatie met een bovengemiddelde vergrijzing en een benedengemiddelde sociaal economische status (geel): Banne Buiksloot

Kaart 7: Lage sociaal economische status en lage zorgvoorzieningendichtheid

In deze gebieden is sprake van een lage of benedengemiddelde sociaal economische status en een lage of benedengemiddelde dichtheid aan zorgvoorzieningen. Hier is waarschijnlijk bijzondere aandacht nodig voor andere kwetsbare groepen (LVB, maatschappelijke opvang e.a.) dan ouderen, die ondersteuning en/of zorg nodig hebben. Het gaat om:

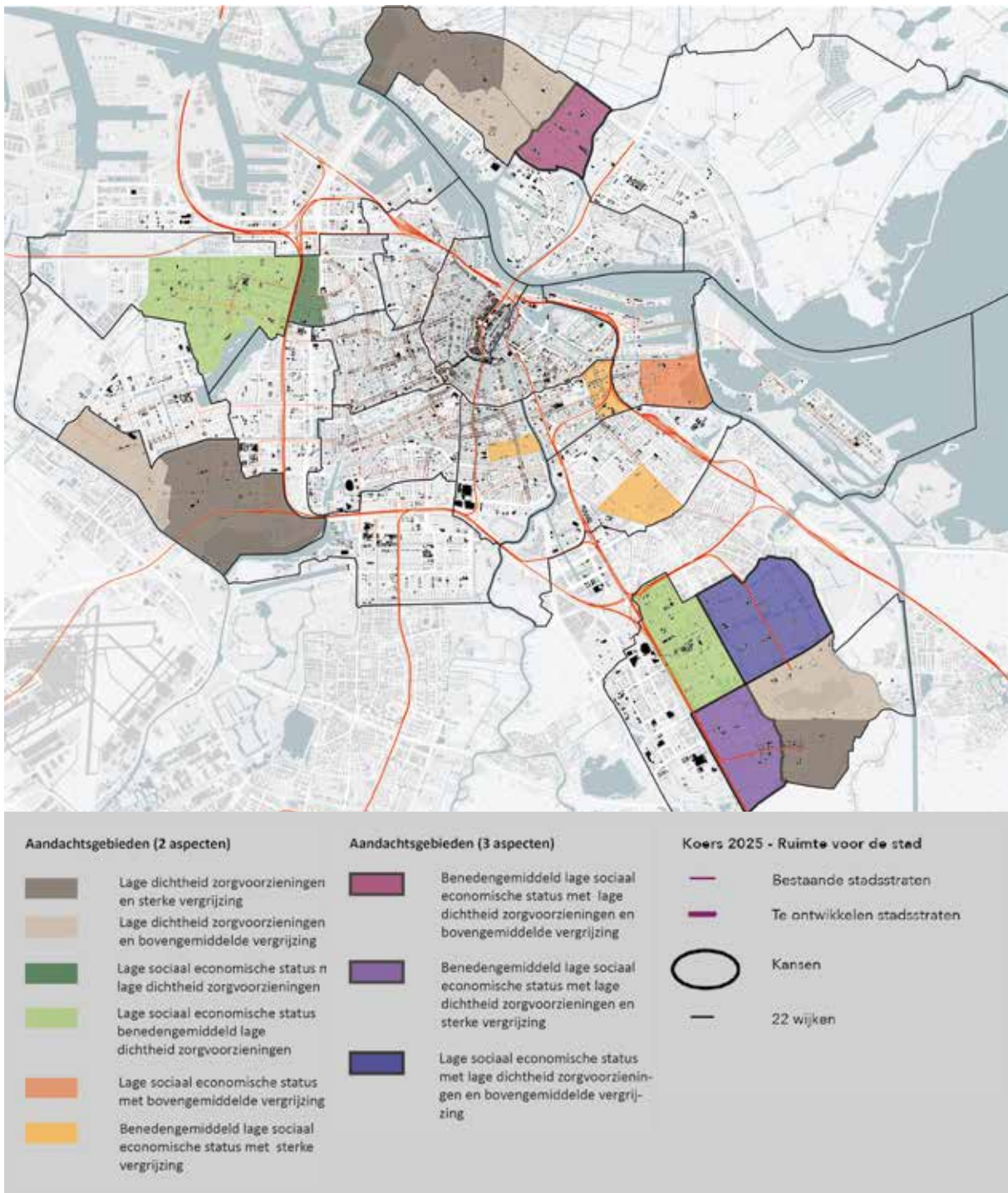
- Buurtcombinaties met een lage sociaal economische status en lage dichtheid zorgvoorzieningen (donkergroen): De Kolenkit en Bijlmer Oost.
- Buurtcombinaties met een lage sociaal economische status en benedengemiddelde dichtheid zorgvoorzieningen (lichtgroen): Slotermeer, Geuzenveld en Bijlmer Centrum
- Buurtcombinaties met een benedengemiddelde sociaal economische status en lage dichtheid zorgvoorzieningen (bruin): Banne/Buiksloot en Holendrecht/ Reigerbos.

Kaart 8: Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte

Deze kaart is een optelsom van kaarten 5, 6 en 7. Het resulteert in Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte, waar 2 of zelfs 3 van de aspecten vergrijzing, sociaal-economische status en zorgvoorzieningendichtheid aan de orde zijn. In de volgende aandachtgebieden zijn ruimtelijke strategieën gewenst;

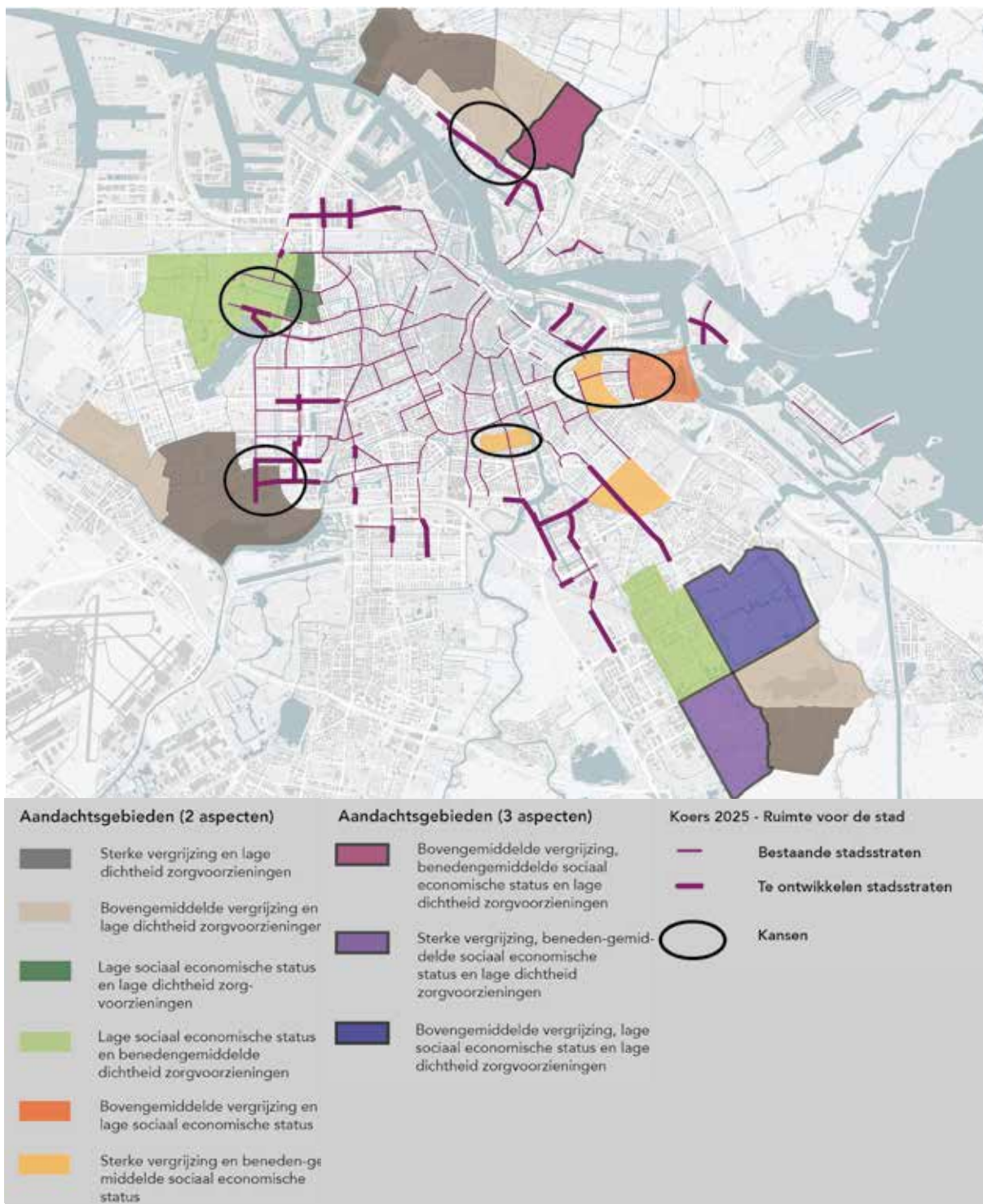
De dik omlinjde gebieden scoren laag op alle drie de aspecten: vergrijzing, lage SES en lage zorgvoorzieningendichtheid: Banne Buiksloot, Bijlmer Oost en Holendrecht/Reigerbos.

Kaartserie 3: waar liggen kansen voor ruimtelijke strategieën Zorg & Ruimte?

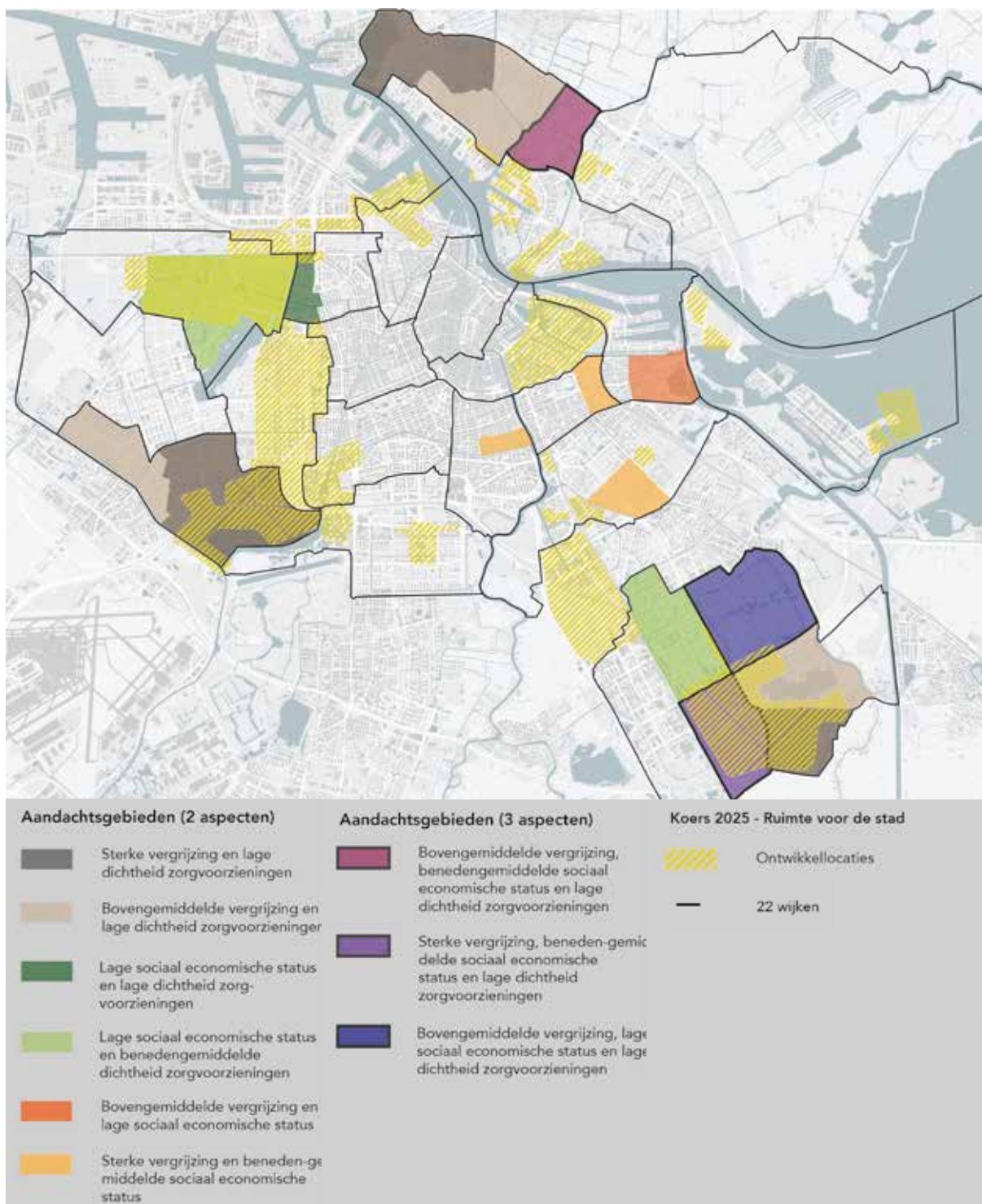
Kaart 9: Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte en stedelijkheid

Op kaart 9 is te zien dat de meeste Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte slecht zijn aangetakt op 'stedelijkheid'. Dit heeft alles te maken met het feit dat de meeste aandachtsgebieden buiten de ringzone liggen.

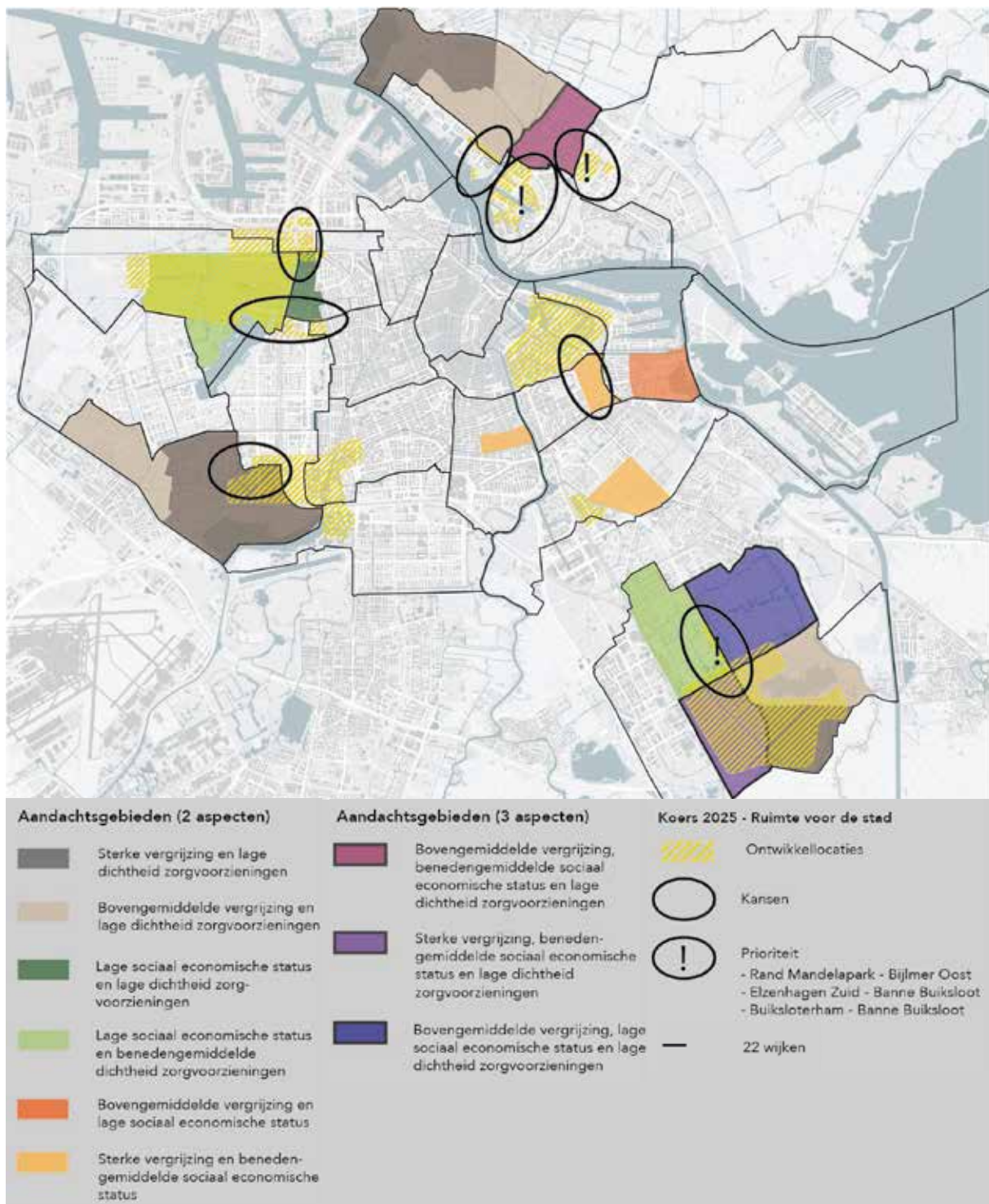
Kaart 10: Kansen voor (te ontwikkelen) stadsstraten Koers 2025

Stadsstraten vormen een buurtverstijgend, doorlopend stelsel van levendige routes dat de stad aaneenrijgt. Hoofdroutes voor wandelen, fietsen en OV lopen grotendeels door de stadsstraten. Stadsstraten zijn belangrijke verbindingen in de stad, waarlangs het centrummilieu zich uitbreidt. Door stadsstraten worden buurten en mensen aangetakt op stedelijkheid. Stadsstraten herbergen functies die voorzien in de dagelijkse behoeften van omliggende buurten en bieden ruimte voor ontmoeting en beweging. Vooral binnen de Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte bieden de nieuw te ontwikkelen stadsstraten kansen om programmatisch te voorzien in de stijgende behoefte aan zorg- en ondersteuningsbehoefte. Nader onderzoek kan worden in hoeverre het mogelijk en wenselijk is om zorgvastgoed te realiseren binnen deze stadsstraten. Mogelijk is hier een rol weggelegd voor vastgoed dat in eigendom is van de gemeente.

Kaart 11: Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte en ontwikkellocaties Koers 2025

Knelpunten in de Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte kunnen aangepakt worden door ingrepen in de bestaande stad (gebiedsagenda's stadsdelen), maar ook door er rekening mee te houden in nieuwe ontwikkelingen in de directe omgeving. In Koers 2025 zijn verschillende projecten en gebiedsuitwerkingen benoemd, waar in de toekomst nieuwbouw komt. Het ligt voor de hand om deze nieuwe gebieden meteen levensloopbestendig in te richten.

Kaart 12: Kansen voor ontwikkellocaties Koers 2025

Investerings in nieuwbouwlocaties bieden ook kansen om de condities voor de bestaande stad te verbeteren. Als in deze nieuwe projecten goede verbindingen en een zorgvuldig afgestemde programmering van maatschappelijke voorzieningen worden opgenomen, kan de levensloopbestendigheid van de aangrenzende aandachtsgebieden worden verbeterd. Op kaart 12 is te zien welke Koers-projecten raken aan de Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte. In bijlage C is een overzicht opgenomen van alle projectnamen van Koers 2025.

Conclusie stedelijke analyse

Waar?

Met behulp van de stedelijke analyse is een beeld verkregen van de buurten waar het gewent is om ruimtelijke strategieën toe te passen, waardoor voorgesorteerd kan worden op de toekomstige vergrijzing en stijgende zorg- en ondersteuningsbehoefte van de bevolking. In deze buurten zullen in de toekomst namelijk andere eisen gesteld worden ten aanzien van het gebruik van de woning, woonomgeving, openbare ruimte, concentratie/spreiding voorzieningen. Hieruit volgen opgaven voor zowel de bestaande stad als de nieuwe stad.

Nieuwe stad

Een aantal Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte grenzen aan nieuwbouwlocaties. Als in deze nieuwe projecten goede verbindingen en een zorgvuldig afgestemde programmering van maatschappelijke voorzieningen worden opgenomen, kan de levensloopbestendigheid van de aangrenzende aandachtsgebieden worden verbeterd. Op korte termijn lijken er kansen te liggen bij de volgende nieuwbouwlocaties, waarvoor op dit moment strategie- of investeringsbesluiten worden voorbereid:

- Multatuli in relatie tot aandachtsgebieden Sloterveer en De Kolenkit
- Westelijk deel Jan Evertsenstraat, Kop Sloterveer in relatie tot aandachtsgebieden Sloterveer en De Kolenkit
- Elzenhagen Zuid in relatie tot Banne Buiksloot
- Buiksloterveer in relatie tot Banne Buiksloot

Op middellange termijn bieden de volgende gebiedsverkenningen kansen:

- Geuzenveld-Sloterveer
- Vernieuwing Gaasperdam
- Oostelijke Binnenstad

Ook liggen er kansen bij de ontwikkeling van de volgende (nieuwe) stadsstraten:

- Klapprozenweg, Cornelis Douwesweg en Ridderspoorweg voor Banne Buiksloot
- Bos en Lommerweg, Burgemeester Roëllstraat en Jan Evertsenstraat voor Sloterveer en Geuzenveld in Nieuw-West

- Plesmanlaan, Anderlechtlaan, Johan Huizingalaan en Antwerpenbaan voor Sloterveer/Riekerpolder
- Molukkenstraat, Javastraat en Linneausstraat voor Indische Buurt en Dappertbuurt
- Van Woustraat voor de Zuid Pijp
- Gooiseweg en Kruislaan voor Betondorp

Opvallend is dat in een aantal aandachtsgebieden, m.n. in Zuid-Oost (Bijlmer Centrum, Bijlmer Oost, Gein, Holendrecht/Reigersbos) en Nieuw-West (Middelveldsche Akerpolder) helemaal geen stadsstraten zijn (voorzien). Voorzieningen in de naoorlogse buurten zijn juist geconcentreerd in centra. Het lijkt interessant om te onderzoeken of het mogelijk is met behulp van (zorg)voorzieningen - in stadsstraten - de naoorlogse buurten beter te verbinden aan de ringzone.

Bestaande stad

Daarnaast zijn er een aantal aandachtsgebieden, waar in de omgeving geen gebiedsontwikkeling is voorzien in Koers2025. Meest in het oog springend zijn aandachtsgebieden Bijlmer Oost en Holendrecht/Reigersbos. Op basis hiervan heeft R&D in samenwerking met stadsdeel Zuidoost besloten om Kortvoort te kiezen als buurt waarvoor eenzelfde ruimtelijke analyse zal worden gemaakt, zoals beschreven in het volgende hoofdstuk.

Andere aandachtsgebieden uit dit onderzoek, waar geen Koers2025-locaties in de buurt liggen zijn: Geuzenveld, Middelveldsche Akerpolder, Oostzanerwerf, Kadoelen, Nellestein, Holendrecht/Reigersbos, Gein, Indische Buurt Oost, Betondorp en Zuid Pijp. Hier ligt het voor de hand dat mogelijke ingrepen worden opgenomen in de gebiedsagenda's en gebiedsplannen van de betreffende bestuurscommissies.

Ook kan gezocht worden naar aansluiting op andere stedelijke programma's en budgetten.

3. Ruimtelijke analyse pilotbuurten

De vraag die direct op het vorige hoofdstuk volgt: welke ruimtelijke strategieën kunnen bijdragen aan de levensloopbestendigheid van de buurten gelegen in de aandachtsgebieden? Uit welke ingrepen bestaan deze strategieën? Dit is verkend op basis van 3 buurtanalyses.

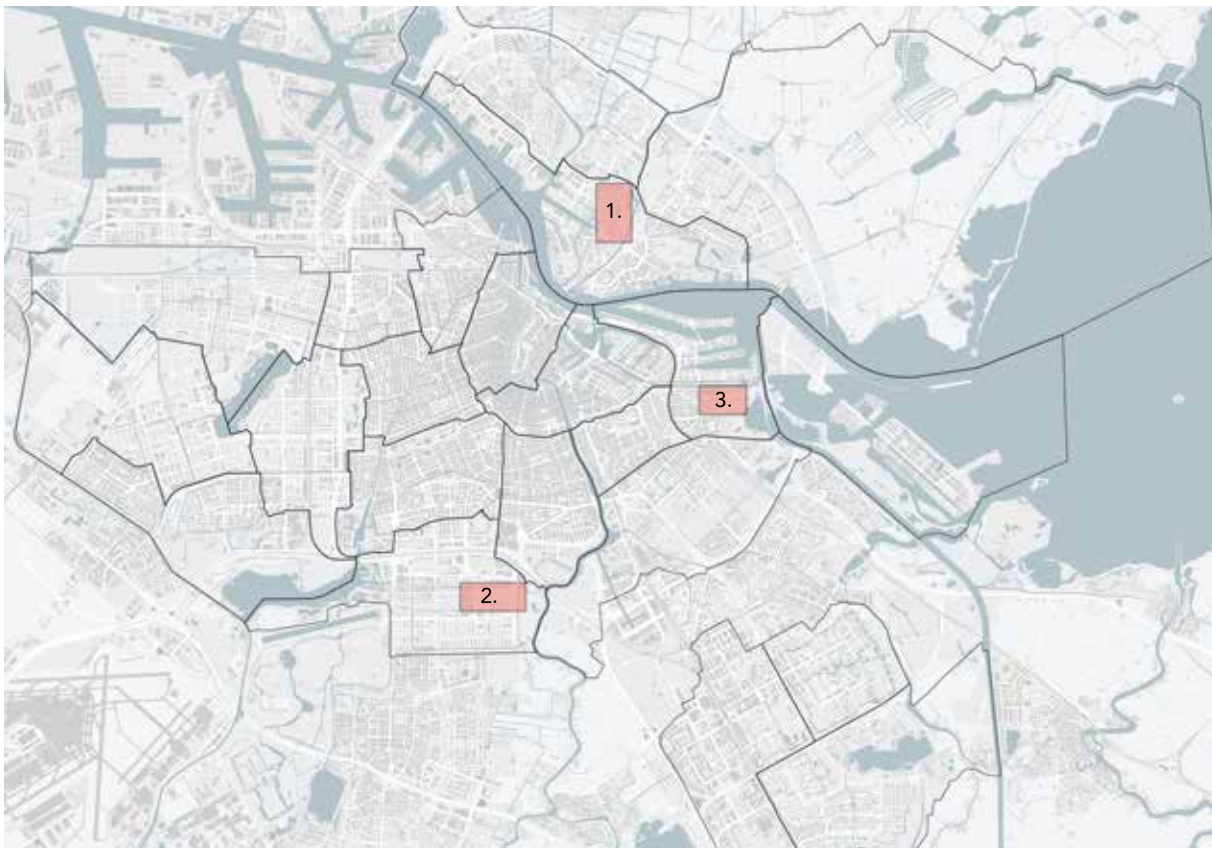
Werkwijze

De keuze voor de pilotbuurten is gemaakt op basis van een quick scan van relevante buurtkenmerken (bron: gebiedsanalyses OIS, zie bijlage B). Behalve de mate van vergrijzing hebben de (lage) sociaal-economische kenmerken van de buurten een belangrijke rol gespeeld, evenals: leefbaarheid, stedenbouwkundige opzet, voorzieningen-niveau, spreiding over stadsdelen en relaties met andere projecten (AAGG, Bewegende Stad). De quick scan is besproken met de betrokken medewerkers van verschillende RvE's en stadsdelen, waarna de uiteindelijke keuze voor deze drie buurten tot stand is gekomen:

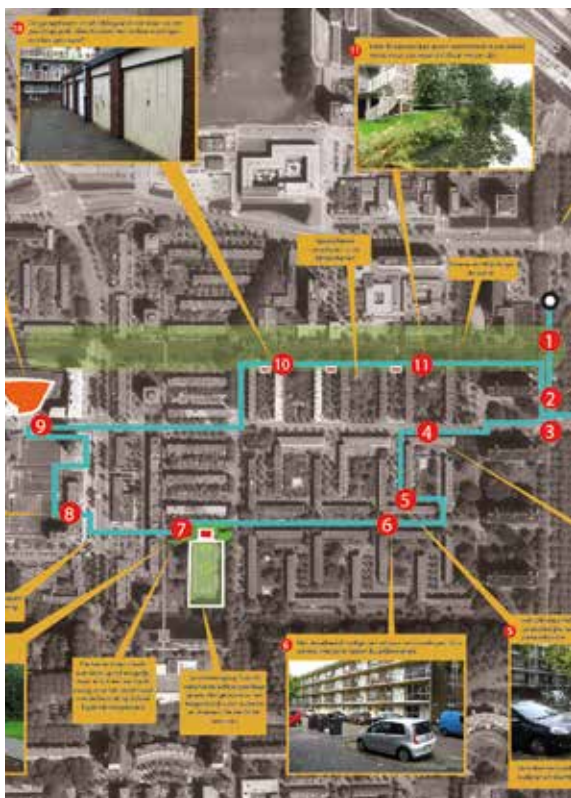
- 1 Bloemenbuurt, Noord, tuindorp
- 2 Buitenveldert noordoost, Zuid, strokenbouw
- 3 Indische Buurt noordoost, Oost, bouwblokken

Per buurt zijn de volgende stappen gevolgd ten behoeve van het ontwerpend onderzoek:

- In september 2015 hebben er drie 'ruimtelijke' buurtschouwen plaatsgevonden met een gevarieerd gezelschap van ambtenaren en andere betrokkenen, zoals welzijnsmedewerkers en oudere bewoners. De bevindingen hiervan zijn verwerkt in beeldverslag per buurt (foto's en tekst) en een samenvattende schouwkaart per buurt.
- In diverse ateliers met R&D-collega's zijn na een SWOT-analyse de kansen uitgewerkt in drie 'zachte kaarten': tekeningen met specifieke en generieke oplossingen/ingrepen, die onderdeel kunnen uitmaken van een ruimtelijke strategie om buurten levensloopbestendig te maken.
- Ook hebben drie studentengroepen van de Hogeschool van Amsterdam (Stedelijke vernieuwing en duurzame gebiedsontwikkeling) veldonderzoek gedaan en een ruimtelijk ontwerp gemaakt voor de drie pilotbuurten. Hun bevindingen zijn meegenomen in de ruimtelijke analyse van R&D.

▲ *Situering van de drie pilotbuurten*

▲ Uitsnede beeldverslag

▲ Uitsnede zachte kaart

De resultaten van de buurtschouwen zijn verwerkt in twee type kaarten: schouwkaarten en zachte kaarten (zie hierboven). De volledige kaarten zijn opgenomen als bijlage E, evenals een overzicht van aandachtspunten en mogelijke ingrepen per pilotbuurt. Sommige ingrepen betreffen echt specifiek maatwerk per locatie, ander zijn ook toepasbaar in andere buurten.

Bevindingen

De drie buurtanalyses hebben geleid tot een palet aan ruimtelijke strategieën die denkbaar zijn om de buurten in zowel de bestaande als in de nieuwe stad voor de toekomst levensloopbestendig te maken. Deze ingrepen dienen diverse (soms universele) aandachtspunten. De onderscheiden aandachtspunten en strategieën overlappen elkaar hier en daar. Voor een heldere weergave van de bevindingen zijn de aandachtspunten en ruimtelijke strategieën aan elkaar gekoppeld, op basis van vier thema's, die een grote rol spelen in de kwaliteit van leven van ouderen in de stad:

- Fysieke beperkingen
- Dementie
- Eenzaamheid
- Warmtegevoeligheid

Met de keuze voor vier thema's wordt de nadruk gelegd op de negatieve aspecten van het ouder worden, waarmee wellicht onnodig wordt geproblematiseerd. Dit is toch bewust gedaan, om aandacht te vragen voor de groep Amsterdammers die het meeste zal toenemen. In discussies over de groei van de stad staan voornamelijk vooral studenten, expats, gezinnen en toeristen centraal. Daarbij willen we nogmaals benadrukken dat ook vitale ouderen vragen om ruimtelijke condities, waar de geïnventariseerde aandachtspunten en strategieën aan kunnen bijdragen.

Fysieke beperkingen

Door de toenemende vergrijzing en veranderde leefstijl neemt het aantal ouderen met functioneringsbeperkingen en chronische aandoeningen de komende jaren fors toe. Volgens TNO ondervinden in 2020 circa 70.000 65plussers functioneringsproblemen, een stijging van 60% ten opzichte van 2012 (TNO, Indicatie van de zorgvraag in 2020). Bij functioneringsbeperkingen gaat het om fysieke problemen bij activiteiten in het dagelijkse leven, waaronder 'mobiliteitsproblemen'. Kort door de bocht: de kans is groot dat oudere mensen slechter zien, slechter ter been zijn en een lagere (reactie)snelheid hebben.

Aandachtspunten

- Nabijheid (zorg)voorzieningen
- Bewegen
- Toegankelijkheid
- Veiligheid

Steeds meer mensen met een zorg- en ondersteuningsbehoefte zullen zelfstandig thuis blijven wonen. Een deel van de zorg wordt aan huis geboden. Onder andere door technologische ontwikkelingen (zoals domotica) zal de thuiszorg toenemen. Daarentegen blijft menselijk contact belangrijk en zullen ouderen voor zorg en een praatje afhankelijk blijven van (zorg)voorzieningen in de omgeving. Daarbij is het belangrijk dat deze voorzieningen wel bereikbaar zijn. Nabijheid en toegankelijkheid spelen hierbij een nadrukkelijke rol.

Bewegen door ouderen leidt o.a. tot verlenging van het aantal gezonde jaren, minder kans op obesitas en lagere zorgkosten. Hierbij gaat het niet alleen om sporten, maar ook om het blijven lopen of fietsen. Door te bewegen blijft het bovendien mogelijk om anderen te ontmoeten. De inrichting van de stad kan bijdragen aan het stimuleren van het aantal beweegmomenten op een dag. Daarom werkt de gemeente Amsterdam in het kader van het project Bewegende stad o.a. aan de 'Amsterdamse Beweeglogica' en de 'Beweegatlas'.

De toegankelijkheid van de openbare ruimte, toegankelijkheid van voorzieningen en toegankelijkheid van openbaar vervoer is een belangrijke voorwaarde voor het deelnemen aan het stedelijk leven. Valpreventie is hierbij een aspect dat aandacht vereist.

Ouderen bewegen zich vooral te voet (rollator) of per openbaar vervoer door Amsterdam. Daarbij neemt het aantal ouderen met scootmobiel, cana en elektrische fiets toe. Overigens moet het autogebruik van ouderen in sommige buurten (met name buiten de ring) niet onderschat worden. Met een auto kan men langer mobiel blijven, mits de auto in de directe woonomgeving geparkeerd kan worden. In sommige buurten zie je steeds meer op nummerbord gereserveerde parkeerplaatsen.

Een gevoel van veiligheid is een belangrijke randvoorwaarde voor ouderen om zich in de openbare ruimte te begeven. Hierbij gaat het om verkeersveiligheid en sociale veiligheid. In beide gevallen gaat het erom dat men 'overzicht' heeft en dat men gezien kan worden.

Ruimtelijke strategieën

Op de volgende pagina's worden een aantal ruimtelijke strategieën beschreven, die afgeleid zijn uit de analyses in de drie pilotbuurten:

- Inrichten van één levensloopbestendige buurtroute
- Vergroten van verkeersveiligheid
- Toegankelijk openbaar vervoer – en haltes
- Inrichten van entrees van de parken

Levensloopbestendige route

Voorgesteld wordt om per buurt één logische route te kiezen die leidt langs de belangrijke functies, zoals voorzieningen, pleinen en parken. Dit circuit wordt zeer aantrekkelijk, toegankelijk en veilig ingericht met:

- brede, obstakelvrije stoepen met egale bestrating voor vrije doorgang van rollator en kinderwagen;
- voldoende steun- en rustpunten, zoals bankjes (op juiste zithoogte) of leuningen bevestigd aan ander straatmeubilair, zoals een lichtmast. Ook muurtjes kunnen houvast bieden;
- vrij toegankelijke sporttoestellen;
- verhoogde kruisingen, waardoor het doorgaande verkeer wordt geremd en er gelijkvloers kan worden overgestoken;
- geen vuilcontainers en auto- of fietsparkeren direct bij belangrijke kruisingen, omdat het overzicht daardoor belemmerd wordt;
- fietspaden die voldoende breed zijn voor scootmobiel en bakfiets;
- kleurgebruik van de bestrating met heldere contrasten zodat slechtzienden het onderscheid tussen stoep, rijbaan en fietspad goed kunnen waarnemen;
- een haagbeplanting kan een alternatief zijn voor de voor slechtzienden moeilijk te onderscheiden grijze betonpaaltjes om auto's van de stoep te weren;
- in sommige smalle straten kan het nodig zijn om een deel van de autoparkeerplaatsen op te heffen, ten gunste van stoep en servicestrook;
- goede verlichting, ook op donkere winter namiddagen.

Vergroten van verkeersveiligheid

Een belangrijke voorwaarde voor ouderen om 'naar buiten te blijven gaan' is een veilige en overzichtelijke verkeerssituatie. Dit is vooral belangrijk bij de meest gebruikte looproutes in en naar stadsstraten, winkelcentra en andere ontmoetingsplekken, zoals parken en pleinen. Bij deze strategisch gelegen oversteekplaatsen verdient het aanbeveling dat deze gelijkvloers zijn, goed verlicht en veilig, ook voor minder mobiele mensen. Daarbij is het ook van belang dat het verkeerslicht lang genoeg op groen staat, zodat ouderen veilig kunnen oversteken.

Het zou bovendien voor de verkeersveiligheid goed zijn om op drukke kruisingen het fietspad in de verkeerlichtenregeling op te nemen en van een zebra-pad te voorzien.

V&OR onderzoekt de mogelijkheid om zebra-paden op doorgaande fietsroutes weg te halen ten behoeve van de fietsdoorstroming. Bij het bepalen van de juiste locaties hiervoor is het zaak rekening te houden met ouderen en slechtzienden.

Toegankelijk openbaar vervoer – en haltes

Het openbaar vervoer geeft de bewoners van de buurt toegang tot belangrijkste niet-dagelijkse voorzieningen en het culturele centrum van Amsterdam. Voor ouderen, en andere mensen die minder mobiel zijn, is het belangrijk dat haltes en stations goed toegankelijk zijn en voorzien in voldoende beschutting, zitgelegenheid, verlichting en comfort. Daarbij is het van belang om te letten op de bereikbaarheid en loopafstand tot de haltes. Zit- en leungelegenheden langs de routes naar de haltes dragen bij aan de toegankelijkheid en de sociale veiligheid. Overzichtelijkheid van deze zit- en leungelegenheden is daarbij van belang. Dit zou in ieder geval op orde moeten zijn langs de routes tussen OV-haltes en publiekstrekkende voorzieningen, die onderdeel zijn van het Plusnet en Hoofdnet Voetganger (Nota Verkeersnetten). Een aandachtspunt hierbij is dat in ontwerpen van straatprofielen voldoende ruimte is opgenomen voor 'servicestroken'.

Een ander punt is dat er in veel buurten onrust bestaat over het opheffen of verplaatsen van haltes van openbaar vervoer, o.a. als gevolg van de komst van de noord-zuidlijn. Bij de afweging hiervan is het belangrijk om rekening te houden met de beperkte mobiliteit van ouderen. Een extra overstap werkt drempelverhogend om er op uit te blijven gaan. Daarbij zal de rol van Aanvullend Openbaar Vervoer (doelgroepenvervoer) in de toekomst groter en anders worden. Het is wenselijk dat er nader onderzoek plaatsvindt naar deze effecten.

Inrichten van de entrees van de parken

Bij het gebruik van alle openbare ruimte zijn toegankelijkheid en sociale veiligheid belangrijke aspecten. Dit geldt in het bijzonder voor parken. Voor ouderen is het belangrijk dat het groen overzichtelijk en herkenbaar wordt ingericht. Daarbij spelen de entrees van parken een grote rol. Het is belangrijk dat deze goed zichtbaar en overzichtelijk zijn en voorzien van zit- en rustgelegenheden.

Het kan interessant zijn om een koppeling te maken tussen de parkentrees en de bebouwing aan de parkrand. Als er dicht bij de parkentree (op loopafstand) in het park een (horeca)voorziening is met hoge verblijfskwaliteit en ruime openingstijden, nodigt dit extra uit tot bewegen en ontmoeten. Bovendien kan de aanwezigheid van mensen bij zo'n voorziening de sociale veiligheid in een park vergroten.

Er zijn wandelroutes door het groen die ontspanning en beweging mogelijk maken. Aandachtspunt hierbij is dat deze wandelpaden voldoende breed zijn, ingericht met geschikte zitgelegenheid en goede verlichting, ook brand op winterse namiddagen. Voor ouderen zijn vooral de paden aan dichtbij de entrees van een park van belang. Zo kunnen zij een kort rondje door het groen maken.

Dementie

Dementie zal steeds meer voorkomen onder de steeds ouder wordende ouderen. Dementie treedt (achtereenvolgens) in lichte, matige en ernstige vorm op. Ouderen met ernstige dementie zullen nog weinig deelnemen aan het stedelijk leven. Zij zijn aangewezen op intramurale verpleegtehuizen – op een al dan niet gesloten PG-afdeling (psychogeriatrische problematiek). Toch zullen ook ouderen met (beginnende) dementie steeds langer thuis wonen. In de openbare ruimte kan dit tot effect hebben dat steeds meer ouderen moeilijker hun weg vinden in de eigen buurt.

Aandachtspunten

- Beweging
- Herkenbaarheid

In de vorige paragraaf is al beschreven dat bewegen belangrijk is, ook voor ouderen. Uit steeds meer onderzoeken blijkt dat bewegen essentieel is voor de blijvende activering van de hersenen. Ook voor ouderen met (beginnende) dementie is het dus uiterst belangrijk dat zij in beweging blijven, omdat hierdoor het dementieringsproces mogelijk kan worden vertraagd (bron: dr. Pameijer).

Voor iedereen, maar zeker voor licht dementerenden, is een goede oriëntatie belangrijk bij het bewegen. De herkenbaarheid van een plek of route draagt bij aan een gevoel van zekerheid; men weet waar men heen gaat en waar men vandaan komt.

Ruimtelijke strategieën

Het vergroten van de herkenbaarheid kan door:

- toevoegen van herkenningspunten in de openbare ruimte
- variatie in architectuur

Toevoegen van herkenningspunten

De herkenbaarheid in de openbare ruimte kan worden vergroot door een variëteit aan inrichting en plaatsing van onderscheidende inrichtingselementen, zoals kunstwerken. Hierbij is het van belang om de juiste balans te houden met een rustige openbare ruimte. Bij te veel variatie verdwijnt het overzicht.

Variatie in architectuur

Markante gebouwen kunnen als 'landmark' dienen. De herkenbaarheid van woongebouwen kan vergroot worden door verfraaiingen van de entrees. Daarbij kan een variatie in de architectuur van gebouwen, wat betreft materiaal, vorm en kleur ook bijdragen aan de oriëntatie. Ook hier weer geldt dat, net als in de openbare ruimte, op de juiste plekken accenten en variaties gekozen moeten worden. Met te veel verschillen verdwijnt het overzicht.

Het vergroten van de herkenbaarheid is vooral in buurten met strokenbouw een belangrijk aandachtspunt. De gebouwen, parkeerhoven en groene hoven lijken allemaal erg op elkaar. In de Bloemenbuurt hebben verschillende woningblokken een andere gevelkleur. Dit draagt zeker bij aan een goede oriëntatie.

Eenzaamheid

In Amsterdam zijn circa 65.000 Amsterdammers ernstig eenzaam (11%) en nog eens ruim 200.000 voelen zich matig eenzaam (32%) (GGD, 2012). De verwachting is dat het percentage eenzame Amsterdammers in de toekomst nog verder zal toenemen. Ouderen vormen hierbij een risicogroep. Steeds meer Amsterdamse ouderen zijn alleenstaand en bovendien kinderloos.

Eenzame mensen ervaren te weinig betekenisvolle relaties met anderen. Emotionele eenzaamheid hangt direct samen met een lagere kwaliteit van leven. Daarnaast hebben eenzame mensen meer risico op gezondheidsproblemen, zoals depressie, hart- en vaatziekten, een ongezonde leefstijl en vervroegd overlijden.

De gemeente investeert in eenzaamheidsbestrijding door middel van het welzijnsbeleid en de basisvoorzieningen van de stadsdelen (Meerjarenbeleidsplan Sociaal Domein 2015-2018). Ook heeft de gemeenteraad recent opdracht gegeven voor de ontwikkeling van een apart programma 'Amsterdamse aanpak tegen eenzaamheid' en is een kwartiermaker aangesteld.

Aandachtspunten

Bij het verminderen en voorkomen van isolement en eenzaamheid spelen de volgende aandachtspunten een rol:

- Erbij horen
- Ontmoeten
- Sociale veiligheid

Het gevoel 'erbij te horen' is van essentieel belang in een mensenleven. In hoeverre je dat gevoel bij jezelf kunt oproepen is mede afhankelijk van de mate waarin je deelneemt aan het stedelijk leven. Voor ouderen is het vaak moeilijker om dit te organiseren - zeker wanneer de voorzieningen op te grote afstand liggen. Wanneer het stedelijk leven zich 'om de hoek' bevindt worden dat kopje koffie in het café en het gesprek op het bankje in het park een stuk bereikbaarder.

Ontmoetingen zijn cruciaal voor het welbevinden. Hierbij gaat het om ontmoeting met mensen uit de eigen sociale kring, maar ook om (toevallige) ontmoetingen met onbekenden. Een punt dat hierbij speelt is het 'gezien worden' van ouderen. De ervaring leert dat er bij andere leeftijdsgroepen niet altijd begrip is voor het langzamere tempo van ouderen. Intergenerationele ontmoetingen kunnen mogelijk bijdragen aan wederzijds begrip en respect.

Het gevoel van veiligheid is een belangrijke randvoorwaarde voor ouderen om naar buiten te gaan. Hierbij gaat het om verkeersveiligheid en sociale veiligheid. In beide gevallen gaat het om overzichtelijkheid. Een hoge verblijfskwaliteit draagt ook bij aan de sociale veiligheid, want hierdoor zijn er meer 'ogen op straat'. Dit wordt gestimuleerd met een zachte, groene inrichting. Opgemerkt wordt dat in de verschillende buurten de sociale veiligheidsbeleving heel verschillend is. Sommige buurten lijken onveilig doordat er te weinig mensen op straat zijn (zoals Buitenveldert). Andere buurten lijken onveilig doordat er te veel mensen op straat zijn. Grote groepen mensen, zoals hangjongeren, worden daar juist als een bedreiging ervaren. Al wordt de veiligheid van buurten gemeten, het blijft een subjectief gegeven.

Ruimtelijke strategieën

De volgende ruimtelijke strategieën kunnen mogelijk een bijdrage leveren aan het voorkomen of verminderen van eenzaamheid:

- Verbinden
- Verdichten
- Realiseren van plekken voor ontmoeting
- Verzachten van openbare ruimte

Verbinden

Door bestaande buurten beter te verbinden met de rest van de stad, neemt het gevoel van 'stedelijkheid' toe. Stadsstraten verbinden bewoners met stedelijke centra en stedelijke voorzieningen. De buurt wordt daarmee aantrekkelijker voor nieuwe inwoners. Aan de andere kant komen er hierdoor meer passanten en bezoekers in de buurt. Dit leidt tot meer draagvlak voor voorzieningen en een grotere veiligheidsbeleving. Er gebeurt meer op straat, hetgeen reden kan zijn voor het maken van een ommetje, waarbij men meer mensen kan ontmoeten.

Bij stadsstraten horen niet alleen winkels en horeca. Het is goed denkbaar dat juist hier ook ruimte komt voor zorgvoorzieningen en andere maatschappelijke voorzieningen. De rol van de overheid bij de realisatie en exploitatie van deze voorzieningen is de laatste jaren drastisch gewijzigd. Veel voorheen maatschappelijke functies hebben nu een winst oogmerk. Heeft de gemeente nog wel privaat- of publiekrechtelijke middelen om te sturen op 'de juiste zorg op de juiste plek' en zo ja, wat wil de gemeente sturen? Op verschillende plekken in de stad worstelt men hiermee. Coördinatie van deze discussie lijkt wenselijk.

Daarnaast kan het behoud van voorzieningen op de begane grond van een woonzorgcentrum belangrijk zijn voor een hele buurt. Daar kan ook het voorplein bijdragen aan uitwisseling van activiteiten voor verschillende groepen. Een zorgvuldige ruimtelijke aansluiting op de omgeving is belangrijk bij woon(zorg)complexen voor ouderen.

Verdichten

De nabijheid van (zorg)voorzieningen is een voorwaarde om langer zelfstandig thuis te kunnen blijven wonen. Deze voorzieningen hebben voldoende draagvlak nodig. Voor meer voorzieningen zijn meer inwoners nodig. Dit kan bereikt worden door te verdichten. Door het toevoegen van nieuwe woningen, komen er meer bewoners in de buurt, die voor draagvlak van voorzieningen zorgen. Daarnaast kunnen nieuwe inwoners ondersteuning, mantelzorg en ontmoetingen bieden aan bestaande bewoners. Door verdichten kan een grote(re) diversiteit ontstaan aan woningtypologieën, hetgeen kan leiden tot een meer gedifferentieerde bevolkingssamenstelling.

Uit de schouwen bleek er in de Bloemenbuurt en Buitenveldert goede kansen voor verdichting. De Indische Buurt is met zijn gesloten bouwblok al behoorlijk intensief bebouwd. Daarbij komt dat vooral buiten de ring de dichtheid aan zorgvoorzieningen per inwoner een stuk lager dan binnen de ring (zie stedelijke analyse). Verdichting biedt meer draagvlak voor voorzieningen.

De volgende verdichtingsmogelijkheden zijn in beeld gebracht:

- verdichten van (woon) bebouwing langs de doorgaande routes,
- verdichten van (woon) bebouwing aan groene/verharde open ruimte en langs parkranden,
- aanhelen van grootschalige strokenbouw tot bouwblokken,
- transformeren van bergingen in de plint tot woon- en/of werkruimte (strokenbouw),
- transformeren van garageboxen tot woon- en/of werkruimte en kangaroewoningen in het bijzonder (strokenbouw).

Realiseren van plekken voor ontmoeting

Ontmoetingsgelegenheden voor ouderen worden op dit moment veelal aangeboden als basisvoorziening vanuit het stadsdeel (buurthuis, Huis van de wijk) of als dagbesteding (Wmo). Het is belangrijk om dit soort locaties te behouden of te realiseren. Het gemeentelijk vastgoed kan hier voor worden benut. Daarnaast spelen openbare gelegenheden, zoals bibliotheken, horeca en culturele voorzieningen een mogelijk nog grotere rol. Een belangrijk aandachtspunt bij ontmoetingsruimtes is de akoestiek van een gebouw. Vooral voor ouderen speelt dit een rol in verband met vaker voorkomende gehoorbeperkingen.

Voor ouderen is het van groot belang dat de diverse soorten ontmoetingsruimte bereikbaar zijn, ofwel gelegen in de nabije omgeving, ofwel toegankelijk met het openbaar vervoer. Het is aan te raden de plekken voor ontmoeting ook daar te maken waar ontmoeting voor de hand ligt, bij een parkentree, bij een hofje rond de voordeuren van de woningen, bij voorzieningen. Tijdens de schouwen bleek er al vaak een geschikt gebouw aanwezig op de juiste locatie. Hiervan kan bekeken worden of dit een openbare (horeca)gelegenheid kan worden. Soms is er op goede plekken nog geen gebouw, hier zou dan een nieuwe bebouwing mogelijk kunnen worden gemaakt.

Ook in de openbare ruimte zijn er talloze locaties die geschikt zijn als ontmoetingsplek. Bij de inrichting hiervan is de ligging op de wind en de zon van belang. Ook is voldoende verlichting een aandachtspunt, in de avond, maar ook op donkere wintermiddagen. Het is belangrijk om zijtes slim te positioneren, zodat het ook mogelijk is om alleen te kijken naar het 'stedelijk leven'.

Verzachten openbare ruimte

Een overzichtelijke, transparante inrichting van de openbare ruimte draagt bij aan de veiligheidservaring. Verkeer, personen en bestemmingen zijn daarmee zichtbaar. 'Schoon, heel en veilig' zijn de leidende principes van de Amsterdamse inrichting van de openbare ruimte. Tijdens de schouwen bleek dat veel potentiële ontmoetingsplekken door de harde inrichting als minder aangenaam werden ervaren. De verblijfskwaliteit van deze ruimtes kan worden vergroot door meer groen aan te leggen, oftewel door de openbare ruimte 'te verzachten'. Een aanbeveling die ook in het kader van 'Amsterdam waterproof' belangrijk is. Het gaat dan wel om transparant en overzichtelijk groen en niet om dichte, donkere bossages. Ook speelt goede verlichting een rol. Dit draagt bij aan de verblijfskwaliteit van ontmoetingsplekken in de openbare ruimte. Ogen op straat zijn belangrijk om mensen het gevoel van sociale veiligheid te geven. Hiermee wordt een belangrijke belemmering weggenomen voor ouderen om naar buiten te gaan en mensen te ontmoeten.

In Buitenveldert is aanbevolen om een aantal parkeerhoven 'zachter' in te richten, zodat de verblijfskwaliteit bij de voordeuren verbeterd kan worden. Het aanpassen van de blinde kopgevels kan eveneens helpen om de sociale veiligheid op straat te verhogen.

Warmtegevoeligheid

Vooral in buurten met een hoge bebouwingsdichtheid is warmtegevoeligheid een belangrijk aandachtspunt.

De opwarming van de aarde door klimaatverandering in de afgelopen decennia is een algemeen geaccepteerd gegeven geworden. Duidelijk is dat het aantal warme dagen zal toenemen en meer hittegolven in Nederland zullen optreden. Dit betekent dat burgers meer last gaan krijgen van (extreme) hitte. Daar komt nog bij dat de temperatuur vooral in steden (in zogenaamde hitte-eilanden) stijgt. De gezondheidsrisico's van kwetsbare burgers (ouderen, chronisch zieken en mensen met overgewicht) gedurende periodes van aanhoudende warmte kunnen onder andere worden beperkt met behulp van inrichting van de (openbare) ruimte (RIVM, Nationaal Hitteplan, 2015).

Uit de hittekaart 'Amsterwarm' komt naar voren dat er in Amsterdam heel wat gebieden zijn aan te wijzen die én extra warm worden in de stad én een relatief hoge concentratie ouderen in de bevolkingssamenstelling kennen (Van der Hoeven en Wandl, 2013). De meeste hittekaarten geven vooral temperaturen overdag weer en niet de temperaturen 's nachts, terwijl gezondheidsproblemen vaak ontstaan na een aaneenschakeling van warme nachten. Daarbij geven de hittekaarten over het algemeen buitentemperaturen weer, terwijl juist het binnenklimaat en het comfort in de woningen van invloed zijn op de gezondheid.

De huidige tools en hittekaarten zijn hierdoor onvoldoende geschikt om inzicht te geven in de locaties waar de gezondheidsproblemen als gevolg van hitte het grootst zijn. Er is behoefte aan een bruikbare en betaalbare tool die de hete plekken (overdag en 's nachts, buiten en binnen) en de kwetsbare burgers met last van hitte beter kan duiden. Om dit te onderzoeken is een onderzoeksvoorstel ingediend om in Amsterdam een studie te doen naar 'de impact van hittestress op kwetsbare burgers in steden'. De Gemeente Amsterdam neemt deel aan het consortium dat hiertoe is opgericht onder leiding van de Hogeschool van Amsterdam: het RAAK-project.

Wat betreft ruimtelijke strategieën kan in ieder geval rekening gehouden worden met de volgende aspecten:

- voldoende schaduwplekken maken met bomen in de straat;
- voldoende groen en water in de buurt en ook op pleinen, dit zorgt voor verkoeling;
- de reeds aanwezige plekken (zoals binnentuinen) met groen en water goed toegankelijk maken;
- isolatie, luifels en ventilatie in en aan gebouwen.
- zorgvuldige materiaalkeuze van gebouwen en openbare ruimte met oog op weerkaatsing en absorptie.

4. Conclusies

Discussies en dilemma's

Afgelopen maanden heeft R&D haar bevindingen van de analyses naar ruimtelijke strategieën 'zorg en ruimte - voor ouderen' op verzoek van Wethouder Van der Burg gedeeld met verschillende overlegclubjes en MT's van de betrokken RvE's OJZ, GGD, Wonen, G&O, Gebiedsontwikkeling en V&OR. De vruchtbare discussies en zinvolle inbreng n.a.v. de presentaties hebben geleid tot aanscherpingen in het verhaal van R&D dat voor nu is afgerond en weergegeven in deze notitie. In dit hoofdstuk wordt het resultaat van de ambtelijke consultatie weergegeven: een overzicht van dilemma's en een top 3 van mogelijke vervolgacties voor 2017.

De verschillende discussies hebben een aantal vooroordelen/dilemma's aan het licht gebracht:

1. Het R&D-verhaal is te ruimtelijk ipv integraal.
2. Vraagt 'levensloopbestendigheid' om eigen beleid en kaders of juist niet?
3. De vergrijzing in Amsterdam valt wel mee.
4. Problematiseren versus verzilveren.
5. Er zijn verschillende soorten ouderen, qua vitaliteit en achtergrond.
6. Zijn de behoeften van andere kwetsbare groepen wel hetzelfde als voor ouderen?
7. De juiste zorgvoorzieningen op de juiste plek?
8. Voldoende zitgelegenheid versus lege, sobere, doelmatige openbare ruimte.
9. Een logisch circuit trekt zich niets van plangrenzen aan.
10. Gewoon doen, testen.

1. Integraal verhaal

De analyses van Ruimte en Duurzaamheid beperken zich tot ruimtelijke strategieën. Deze benadering vanuit alleen het fysieke domein wordt te eng gevonden. Verschillende MT's geven aan de integrale benadering met onder andere de thema's ouderenhuisvesting en OV-bereikbaarheid te missen. Het blijkt nog een uitdaging om tot echt integrale producten te komen. Hierbij onze verantwoording

In 2014 is Ruimte en Duurzaamheid gestart met onderzoek naar de ontwikkelingen in de zorg en de toekomstige vergrijzing in Amsterdam

en de mogelijke ruimtelijke gevolgen daarvan. Er ging een wereld voor ons open. Het sociale domein heeft andere verantwoordelijkheden, stakeholders, financieringsstromen, tijdspaden en jargon dan het fysieke domein. Daarbij is er de afgelopen jaren als gevolg van bezuinigingen, gewijzigde wetgeving en decentralisaties heel veel veranderd in het werkveld van het sociale domein. In een poging om beide domeinen met elkaar te verbinden heeft R&D er voor gekozen om uiteindelijk toch weer te focussen op het eigen domein. Daarbij gaan we er wel vanuit dat bij de verdere uitwerking de andere diensten nauw betrokken blijven.

Duidelijk is dat het onderwerp van 'zorg en ruimte' vraagt om een integrale aanpak, en samenwerking met allerhande partijen, binnen en buiten de gemeentelijke overheid. Het streven van de gemeente is dat het Kernteam Ouderen-vriendelijke Stad, onder leiding van de GGD, de integraliteit bewaakt. Dit Kernteam is opgericht in juli 2015, toen de gemeenteraad heeft ingestemd met deelname aan het traject van de World Health Organisation van de Verenigde Naties: Age Friendly Cities. Sindsdien wordt steeds meer zichtbaar dat dat het onderwerp op vele agenda's staat.

Zo heeft de RvE Wonen een Programma Ouderenhuisvesting. N.a.v. het verschenen inventarisatie 'Zicht op Zorghuisvesting' werkt Wonen aan een Stedelijke Inzet Zorghuisvesting. V&OR doet onderzoek naar 'Ouderen en Mobiliteit' en werkt aan het Hoofdnet voetganger. Vanuit het sociale domein adviseert de Regiegroep Maatschappelijke Accommodaties aan de Stuurgroep Ruimte voor de Stad. Er worden gesprekken gevoerd met zorgaanbieders, zorgkantoor en corporaties. Er zijn diverse samenwerkingen met universiteiten en hogescholen. De Partij voor de Ouderen heeft een zetel in de gemeenteraad. Op diverse plekken in de gemeente zijn stadsdorpen tot bloei gekomen, CPO's worden ontwikkeld. Vergrijzing lijkt een 'hot item'. Het is te hopen dat alle energie in alle verschillende projecten ook gebundeld kan worden, zodat Amsterdam daadwerkelijk 'ouderenvriendelijk' wordt.

2. Vraagt 'levensloopbestendigheid' om eigen beleid en kaders of juist niet?

De meeste MT's vinden het niet voldoende als R&D de opgedane kennis alleen deelt. Verleiden is te vluchtig. De kans is groot dat er dan niks van terecht komt. Er wordt geadviseerd om de ruimtelijke aandachtspunten voor een levensloopbestendige stad zoveel mogelijk te laten landen in bestaande (ruimtelijke) kaders in plaats van hiervoor een apart beleidskader op te tuigen. Hier lijkt een rol te liggen voor 'Ouderenvriendelijke stad' onder leiding van de GGD. Daarbij wordt geconstateerd dat er overlap is met programma's als Bewegende Stad en Aanpak Amsterdam Gezond Gewicht. Hoe gaan we daarmee om? Daarbij: wordt de inhoud voldoende geborgd als de procesverantwoordelijkheid bij een andere RvE ligt?

3. Vergrijzing in Amsterdam valt wel mee

Verschillende MT's wijzen erop dat de vergrijzing in Amsterdam niet groot is, vergeleken met de rest van Nederland. Het klopt dat in Amsterdam het percentage ouderen een stuk achterblijft bij het landelijke gemiddelde. Dit komt echter voornamelijk door de grote groei die Amsterdam doormaakt, en de krimp elders. Toch groeit de leeftijdsgroep ouderen ook in Amsterdam in absolute aantallen het meest. In de discussies over de toekomst van Amsterdam, en nieuwbouwwontwikkelingen, gaat het tot nog toe overwegend over doelgroepen als studenten, expats, gezinnen en toeristen. Het wordt tijd om te onderkennen dat de stad ook geschikt zal moeten blijven voor ouderen. Dit vraagt om bewustwording bij plannenmakers en beslissers.

4. Problematiseren versus verzilveren

Het feit dat het aantal ouderen in Amsterdam toeneemt is géén probleem, al roept dit beeld nog steeds vele vooroordelen op. In krimpregio's poogt men niet voor niets het beeld te schetsen van het 'verzilveren' van de samenleving. De gezondheid van Amsterdammers, inclusief die van oudere Amsterdammers, is door de jaren heen gemiddeld sterk verbeterd. Ouderen worden tegenwoordig gemiddeld ouder en ervaren gemiddeld op latere leeftijd functioneringsproblemen. De term '65+' staat niet voor niets ter discussie. Uiteraard doen veel ouderen nog gewoon mee aan het stedelijk leven. Daarbij

is bovendien duidelijk dat in Amsterdam de groei van het aantal ouderen met name in de groep met midden- en hoge inkomens zit. Zij hebben relatief veel tijd en geld om te besteden. Deze groeiende groep vitale ouderen vraagt om ruimtelijke condities om te kunnen bewegen, ontmoeten, ontplooiën. Hierbij gaat het om locaties voor ontmoetingen, stadsdorpen, CPO's enzovoort, waarbij veiligheid en toegankelijkheid belangrijke aandachtspunten zijn.

Daarnaast neemt ook de groep ouderen met functioneringsbeperkingen in absolute aantallen fors toe. Steeds meer ouderen krijgen te maken met dementie. De ruimtelijke analyses in de pilotbuurten waren vooral gericht op het gebruik van de woonomgeving door ouderen die daadwerkelijk functioneringsbeperkingen ondervinden. R&D heeft er daarom voor gekozen om toch te problematiseren en de geïnventariseerde ruimtelijke strategieën in te delen naar vier thema's: fysieke beperkingen, dementie, eenzaamheid en warmtegevoeligheid.

5. verschillende groepen ouderen – verschillend gebruik openbare ruimte

Veel gehoorde kritiek is dat het verhaal van R&D nogal kleurloos is. De diversiteit binnen de groep ouderen blijft onderbelicht. Het is duidelijk dat het aantal ouderen met een niet-westerse afkomst in Amsterdam fors toeneemt. Nader onderzoek is mogelijk naar de eventuele onderscheidende wensen van onderscheidende etnische groepen voor wat betreft het gebruik van de openbare ruimte en ontmoetingsruimten is denkbaar. R&D heeft als uitgangspunt gehanteerd dat de inrichting van de openbare ruimte zodanig op orde is, dat zij door iedereen gebruikt kan worden. Misschien maken we ons er daarmee te makkelijk vanaf? In de ruimtelijke analyse van een 4e pilotbuurt, Kortvoort in Zuidoost, kan dit aspect worden meegenomen.

6. Goed voor ouderen = goed voor iedereen?

Naast ouderen zijn er nog andere kwetsbare groepen (veel kleiner in aantal) die zorg nodig hebben en ook langer zelfstandig thuis wonen. Deze zijn niet in het onderzoek van R&D opgenomen. Het vermoeden is dat dat wat goed voor ouderen is wel eens kan schuren met de behoeftes van de andere kwetsbare groepen.

Is hier nog verder onderzoek naar gewenst? Hebben aandachtspunten en ingrepen ook daadwerkelijk een positieve uitwerking voor andere kwetsbare groepen, zoals: gehandicapten, geestelijke gezondheidszorg, maatschappelijke opvang/beschermd wonen, licht verstandelijk beperkten? Waar zitten tegenstrijdigheden?

7. Maatschappelijke voorzieningen

Diverse partijen erkennen dat voor leefbare buurten het noodzakelijk is dat de (zorg)voorzieningen goed toegankelijk en bereikbaar zijn. Door het MT Gebiedsontwikkeling en medewerkers van Koers2025-projecten wordt aangegeven dat men graag ruimte wil reserveren voor maatschappelijke voorzieningen in het programma. Zij stellen alleen de terechte vraag: wie gaat deze ruimte vullen?

De invloed van de overheid op het aanbod van maatschappelijke voorzieningen is de laatste jaren sterk veranderd. De rijksoverheid stuurt op meer samen- en marktwerking, subsidies zijn losgekoppeld van huisvesting, er is een toenemende professionalisering van instellingen, er ontstaan nieuwe (woon/zorg)arrangementen en combinaties van dienstverlening. De traditionele spelers op de zorgmarkt nemen andere rollen in. Wie neemt voortaan de realisatie en exploitatie van zorg- en ander maatschappelijk vastgoed op zich? Maatschappelijk vastgoed hoort niet meer tot de kerntaken van de corporaties. Heeft de gemeente nog wel invloed op de aanwezigheid van 'de juiste zorg en ondersteuning op de juiste plek'?

M.b.t. ouderenzorg is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wmo-taken: dagbesteding, individuele begeleiding bij zelfstandig wonen, kortdurend verblijf en beschermd wonen. Hiertoe koopt de gemeente (wijk)zorg in bij zorgaanbieders. Het gaat om algemene voorzieningen, zoals: maatschappelijke opvang, meldpunten, ontmoetingsruimten, en buurthuizen en om maatwerkvoorzieningen, zoals huishoudelijke hulp, hulpmiddelen, dagbesteding en woningaanpassingen. De gemeente is niet verantwoordelijk voor de uitvoering van de Zorgverzekeringswet, waaronder persoonlijke verzorging en (wijk)verpleging vallen, en ook niet voor uitvoering van de Wet langdurige zorg.

Sinds 2013 geeft Grond en Ontwikkeling in de Grondprijzenbrief aan dat bij sociaal-maatschappelijke bestemmingen, in ieder geval bij zorgverleners, uit wordt gegaan van een residuele benadering i.p.v. de voorheen geldende standaard lage grondprijs. Daarnaast is er juridisch-planologisch een trend waarbij steeds meer gebruik gemaakt wordt van flexibele, ruime bestemmingen, zoals Gemengde Doeleinden. De beschikbare ruimte voor basisvoorzieningen komt hierdoor nog verder onder druk te staan, want een hippe koffiezaak levert meer huur en meer grondopbrengsten op dan een maatschappelijke functie.

Vanuit de gebiedsteams, MT's G&O, Wonen en OJZ wordt ondersteund dat het wenselijk is dat de gemeente een visie ontwikkeld op de eigen rol en bijbehorende sturingsmogelijkheden (bestemming, erfpacht, bouwweerschap, PPS) waarmee sociaal-maatschappelijke voorzieningen een plek kunnen behouden/krijgen bij transformatie en nieuwe ontwikkelingen, in de bestaande en nieuwe stad. Op veel plekken in de stad wordt hiermee geworsteld. Coördinatie lijkt gewenst. Wie pakt dit op?

8. Zitgelegenheid versus lege, sobere, doelmatige openbare ruimte

Bewegen en ontmoeten komen als sleutelwoorden naar voren uit de studie 'zorg en ruimte – voor ouderen'. Bewegen en ontmoeten kan plaatsvinden in vastgoed, maar ook de openbare ruimte vervult hierin een belangrijke rol. Het is belangrijk dat er voldoende zit- en uitrustgelegenheden zijn in de openbare ruimte, op de juiste locatie. Dit geldt in ieder geval voor de routes tussen OV-haltes en publiekstrekkende voorzieningen, die onderdeel zijn van het Plusnet en Hoofdnet Voetganger (Nota Verkeersnetten). Een aandachtspunt hierbij is dat in straatprofielen vaak onvoldoende ruimte is voor 'servicestroken'. Uit de schouwen blijkt dat er op veel plekken geen bankjes meer zijn. Vaak is dit het gevolg van beheeroverwegingen. Bankjes zijn duur in onderhoud (€200 per jaar voor beheerkosten?). Ze vormen een obstakel bij het schoonmaken van de openbare ruimte. Er worden fietsen tegen aan gezet. De aanwezigheid van bankjes kan leiden tot overlast als gevolg van hangjongeren of hangouderen. Kortom: in de afgelopen jaren

zijn zeer veel bankjes verdwenen uit de sobere en doelmatige ingerichte openbare ruimte van Amsterdam. Voor het in beweging blijven van ouderen is het echter noodzakelijk dat er voldoende zitgelegenheden zijn.

9. Een logisch circuit trekt zich niets van plangrenzen aan.

In gesprek met de ontwerpers voor de Koersgebieden werd bekeken hoe de ruimtelijke strategieën van 'Zorg en ruimte – voor ouderen' in de planvorming voor de nieuwe stad kunnen worden meegenomen. Voor het maken van een levensloopbestendige route werd opgemerkt dat een logisch circuit vaak over de plangrenzen van een project (en ook gebied of stadsdeel) gaat. De financiering van deze verbindingen met omliggende buurten, die buiten de plangrenzen vallen, is een belangrijk aandachtspunt. Kwalitatief hoogwaardige verbindingen zijn zowel voor plangebied als voor omwonenden van groot belang. Hoe moet hier mee om worden gegaan?

10. gewoon doen, testen.

Een veel gehoord advies is: in plaats van tijd, energie en geld te besteden aan verdere theoretische onderzoeken naar onderscheidende behoeftes en daadwerkelijk gebruik, kunnen partijen samen beter in de praktijk testen hoe iets werkt.

Vervolg

Ruimte en Duurzaamheid wil graag de opgedane kennis van het project 'Zorg en ruimte – voor ouderen' onder de aandacht brengen bij ontwerpers, plannenmakers en bestuurders binnen de gemeente. Hiertoe is deze notitie opgesteld. Het zou mooi zijn als de ruimtelijke strategieën toegepast worden in de bestaande stad (via gebiedsplannen) en in nieuwe projecten (via strategiebesluiten en gebiedsuitwerkingen). Kansen liggen er vooral bij de projecten:

- Elzenhagen Zuid i.r.t. Banne Buiksloot
- Buiksloterham i.r.t. Banne Buiksloot
- Multatuli i.r.t. Slotermeer en De Kolenkit
- Westelijk deel Jan Evertsenstraat en Kop Sloterplas i.r.t. Slotermeer en De Kolenkit

Om de kennis te delen zijn diverse presentaties en bijeenkomsten georganiseerd met medewerkers van strategiebesluiten en gebiedsuitwer-

kingen. R&D heeft ook aansluiting gevonden bij de advisering van strategiebesluiten door de Regiegroep Maatschappelijke Accommodaties.

Daarnaast is besloten om voor een 4e pilotgebied in Zuidoost een ruimtelijke analyse te maken. R&D is in oktober 2016, in samenwerking met stadsdeel Zuidoost, een onderzoek gestart 'ouderenvriendelijk Kortvoort'. Hierover wordt afzonderlijk gerapporteerd.

Tot slot heeft R&D een top 3 van mogelijke vervolgcities opgesteld, waarbij een breed scala van bovengenoemde dilemma's aan bod komen. Deze voorstellen lenen zich bovendien voor (het testen van) een integrale aanpak. Deze voorstellen worden gedragen door de verschillende RvE's. Voorgesteld worden:

1. Testcase levensloopbestendige route
2. Prijsvraag 'ontmoeten in de openbare ruimte'
3. Onderzoek sturingsmogelijkheden sociaal-maatschappelijke voorzieningen

Ad 1. Testcase levensloopbestendige route

Voorgesteld wordt om één levensloopbestendige route aan te leggen als test-case. Deze route leidt als een circuit door de buurt en nodigt uit tot ontmoeten en bewegen. De route leidt langs relevante voorzieningen, woningen, verblijfsplekken en openbaar vervoershaltes. Gedacht wordt aan brede, obstakelvrije stoepen, voldoende zit- en leungelegenheden en een toiletvoorziening. Het idee is om een koppeling te maken met het verbeteren van een parkentree, de toegankelijkheid van een OV-halte en een maatschappelijke zorgvoorziening. Bij de testcase worden letterlijk ruimtelijke ingrepen uitgeprobeerd en geëvalueerd met diverse gebruikers, waaronder ouderen. Bevindingen uit het 'testcircuit' kunnen t.z.t. indien nodig worden verankerd in leidraad van de CVC (centrale verkeerscommissie) en Puccini, handboek openbare ruimte.

Het snelste kan gestart worden met een route in een van de pilotgebieden, omdat daar al het nodige voorwerk is verricht. Het gaat dan om: de Indische Buurt Oost (Oost), Bloemenbuurt Noord (Noord), Buitenveldert noord-oost (Zuid). Ook kan aangesloten worden in een andere buurt in de bestaande stad waarbij de herinrichting van

de openbare ruimte op de agenda staat. Een alternatief/vervolg is de mogelijkheid om een compleet levensloopbestendige route te ontwikkelen in een ontwikkelgebied van Koers2025, waar nu aan ontworpen wordt (bijvoorbeeld in de directe omgeving van Banne-Buiksloot).

Belangrijke opgave hierbij is hoe de financiering van verbindingen met omliggende buurten geregeld wordt, als die buiten de plangrenzen vallen.

Ad 2. Prijsvraag 'ontmoeten openbare ruimte'

Bewegen en ontmoeten komen als sleutelwoorden naar voren uit de studie 'zorg en ruimte – voor ouderen'. Dit kan plaatsvinden in vastgoed, maar de trend is dat de openbare ruimte hier een steeds belangrijkere rol in gaat vervullen. Het voorstel is om, samen met ouderen en beheerders, hiertoe een prijsvraag uit te schrijven. Een idee dat geopperd is: '1.000 stoelen in de openbare ruimte': ontwerpwedstrijd voor een stoel die comfortabel is voor ouderen om onderweg op adem te komen, die goedkoop is in beheer, en die ongeschikt is om je fiets tegen aan te parkeren. Een ander idee: 'de dansende pleinen'; welke initiatieven op het raakvlak van beweging, dans en sport kunnen bijdragen aan (intergenerationele) ontmoetingen van Amsterdammers? Wat is hiervoor nodig voor de inrichting van welke pleinen? Mogelijk kan hier ook nog een onderwijstraject met middelbare scholen en ouderen aan gekoppeld worden.

Ad 3. Sociaal-maatschappelijk voorzieningen

Door de MT's G&O, Wonen, OJZ en door de gebiedsmanagers wordt ondersteund dat het wenselijk is dat de gemeente een visie ontwikkelt op de eigen rol en bijbehorende sturingsmogelijkheden (bestemming, erfpacht, bouwheerschap, PPS) waarmee sociaal-maatschappelijke voorzieningen een plek kunnen behouden/krijgen bij transformatie en ontwikkeling, in de bestaande en nieuwe stad. Hierbij gaat het enerzijds om het behouden van maatschappelijke plinten in te transformeren zorgvastgoed (woon-zorgcomplexen). Anderzijds gaat het om het realiseren van ruimtes in (te ontwikkelen) stadsstraten voor maatschappelijke voorzieningen. Dit vraagstuk speelt niet alleen bij (ouderen)zorg, maar alle sociaal-maatschappelijke voorzieningen, ook GGZ, onderwijs, jeugd, kunst en cultuur.

Tot slot

De drie voorgestelde vervolgacties liggen op het terrein van verschillende portefeuilles. Het ligt voor de hand om de eerste twee acties onder te brengen in het Actieplan 'Ouderenvriendelijke stad' (trekker GGD). De 3e vervolgactie kan in 2017 worden opgepakt binnen Ruimte voor de Stad, waarbij verbinding wordt gezocht met de Regiegroep Maatschappelijke Accommodaties (sociale domein).

Belangrijke conclusie blijkt dat het onderwerp 'ouderenvriendelijke stad' echt gebaat is bij een integrale aanpak. Het vormt een uitdaging om samen met verschillende RvE's, stakeholders en Amsterdammers projecten integraal vorm te geven en te realiseren. Alleen dan wordt de ambitie waargemaakt: Amsterdam blijft voor iedereen.

Bijlagen

A	Meer cijfers en achtergronden bij kaarten stedelijke analyse	45
B	Tabel indicatoren van vergrijsde buurten	48
C	Overzicht ontwikkellocaties Koers2025	50
D	Praatplaat Zorg & Ruimte februari 2015	52
E	Bevindingen 3 pilotbuurten	53
F	Bestuurlijke inrichting 8 domeinen Ouderenvriendelijke stad	62
G	Beleidskaders voor de openbare ruimte	63

Bijlage A

Meer cijfers en achtergronden bij kaarten stedelijke analyse

Afbakening

Uit pragmatische overwegingen is ervoor gekozen om gemiddelde gegevens per buurt-combinatie in kaart te brengen. Dit betekent dat er niets gezegd wordt over individuele huishoudens. Ook in buurten die het gemiddeld uitstekend doen, kunnen zich schrijnende situaties voordoen.

De aanwezigheid van geschikte (aanpasbare) woningen is uiteraard van groot belang voor de levensloopbestendigheid van een buurt. Daarbij is het echter ook van belang wie er nu in woont. De RvE Wonen van de gemeente werkt in een eigen lijn aan het Programma Ouderenhuisvesting. Voor onderstaande ruimtelijke analyse is de woningvoorraad daarom niet als input meegenomen.

In de analyses van het Strategieteam Ruimte en Economie is de woningvoorraad wel meegenomen. Uit deze analyse volgen dan ook iets andere aandachtsgebieden.

Vergrijzing

Heel Amsterdam vergrijst. In 2030 wonen in 32 van de 96 buurtcombinaties meer dan 20% 65plussers, 144.000 (16%) in totaal (+48.000). Het aandeel 65plussers stijgt het meeste in de 12 donkergrijze buurten (>5%). Top 3 stijgers zijn Haarlemmerbuurt (van +12% naar 25%), Nieuwmarkt/Lastage (van +10% naar 24%) en Gein (stijging van +10% naar 20%). Van de lichtgrijze buurten zijn Buitenveldert-Oost, Buitenveldert-West, Betondorp en Osdorp-Oost nu al grijs (>20% van de bevolking is ouder dan 65 jaar), en blijven dit ook. In de overige lichtgrijze buurten is de procentuele stijging lager dan 5% of het absolute aantal 65plussers kleiner dan 750.

Naar verwachting neemt in alle gebieden van de stad het aantal ouderen toe de komende twintig jaar. De procentuele toename is het grootst in gebieden waar op dit moment weinig ouderen wonen: Bijlmer-Centrum (+141%), IJburg/Eiland-Zeeburg (+491%), Oostelijk Havengebied/Indische buurt (+95%), Westerpark (+106%). In absolute aantallen vallen de gebieden Centrum

Oost (+3900), Centrum West (+3700), De Baarsjes/Oud-West (+4000) en De Pijp/Rivierenbuurt (+3700) op.

Niet alleen de omvang, ook de samenstelling van de groep 65plussers zal veranderen. De groep wordt gemiddeld ouder, in de komende jaren neemt nog vooral het aantal 65-74 jarigen toe, na 2025 zit groei ook sterk bij de 75+'ers. Het aandeel 75+'ers in de groep ouderen gaat dan van 40% naar 46% (OIS).

Met de toenemende (en hogere) vergrijzing en veranderde leefstijl neemt de zorgvraag, maar ook het aantal functioneringsbeperkingen en aantal chronische aandoeningen toe. Volgens TNO (Indicatie van de zorgvraag in 2030: prognoses van functioneren en chronische aandoeningen) neemt het aandeel 65plussers met functioneringsproblemen tussen 2012 en 2020 toe met maar liefst 60%. TNO verwacht vooral in stadsdelen Centrum, Oost en Zuidoost het aantal ouderen met functioneringsproblemen het meeste toeneemt. Zowel het aantal ouderen met ernstige fysieke problemen als het aantal ouderen met ernstige dementie verdubbelt in deze stadsdelen. Uit cijfers van de GGD blijkt dat vier op de tien 55+'ers aangeeft een matige tot slechte gezondheid te hebben. Bij de 75+'ers is dit percentage opgelopen tot 50%.

Sociaal economische Status

De ervaren gezondheid is niet alleen afhankelijk van leeftijd, ook andere kenmerken doen er toe, met name sociaal-economische status. Een lage 'sociaal economische status' (SES) van de bevolking geeft een indicatie voor een hoge zorg- en ondersteuningsbehoefte. Hoe hoger het opleidingsniveau en/of het inkomen van mensen hoe beter de gezondheid vaak is. Daarbij hebben ouderen met een migratie-achtergrond (58%) vaker te maken met een matige tot slechte gezondheid dan ouderen van autochtone herkomst (33%). Binnen de groep ouderen neemt het aandeel met een niet-westerse herkomst toe. In 2015 is 18% van de ouderen van niet-westerse herkomst, in 2030 is de verwachting van OIS dat dit op 28% ligt.

Voor de bepaling van de SES is gekeken naar de volgende criteria:

- Gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen
- %huishoudens laag opgeleid en laag inkomen
- % minimahuishoudens
- % niet-westerse Amsterdammers

Buurtcombinaties met de laagste SES (2014) liggen overwegend buiten de ring. Het betreffen: Volewijk, IJplein/Vogelbuurt in Noord, Geuzenveld, Slotermeer- Zuid en De Kolenkit in Nieuw-West en Bijlmer centrum (D, F, H) en Bijlmer Oost (E, G, K) in Zuidoost. Binnen de ring valt de Indische Buurt (Oost en West) op. De SES van de buurten is moeilijk te prognostiseren. In de statistieken is van ouderen het opleidingsniveau veelal onbekend. Daarbij kan de gemiddelde SES in de toekomst wijzigen als gevolg van een gewijzigde bevolkingssamenstelling (door verhuizingen en nieuwbouwprogramma). Hoe ouder mensen zijn, hoe minder verhuisgeneigdheid men is. De huidige SES geeft dus toch wel enige indicatie van de toekomst.

TNO (Indicatie van de zorgvraag in 2030: prognoses van functioneren en chronische aandoeningen) doet ook de volgende uitspraak: "Wat betreft het functioneren is de verwachting dat de groep ouderen met een lage SES en functioneringsproblematiek nagenoeg gelijk blijft in 2030 vergeleken met 2012, naar schatting ongeveer 27.000 ouderen. Het aantal ouderen met een midden of hoge SES en functioneringsproblematiek zal fors toenemen. In de midden SES groep hebben in 2012 zo'n 7.800 ouderen problemen met functioneren en naar verwachting zijn dit in 2030 ruim 13.000 ouderen (74% stijging). In de hoge SES groep hebben in 2012 minder dan 6.000 ouderen problemen, terwijl de verwachting is dat dit in 2030 ongeveer 16.000 ouderen (179% stijging) zullen zijn."

Het Strategieteam Ruimte en Economie heeft een analyse uitgevoerd naar de verwachting van waar de minima 65plussers in 2032 zullen wonen. De focus zou volgens het Strategieteam in eerste instantie moeten liggen op faciliteren groepen ouderen met hoge kans op kwetsbaarheid. "Juist kwetsbare ouderen beschikken meestal niet over middelen om de woning zelf aan te passen, voor een alternatieve woning te zorgen of zelf

ondersteuning te regelen." Het Strategieteam wijst de volgende gebieden aan met relatief veel toekomstige kwetsbare ouderen: Bijlmer Oost, Indische Buurt/Oostelijk Havengebied, Oud West/De Baarsjes, Bos en Lommer, Geuzenveld/Slotermeer, Slotervaart en Osdorp. Volgens deze cijfers hebben in 2032 maar liefst 38 van de 99 buurtcombinaties meer dan 20% van de 65plussers een minimum-inkomen.

Functioneringsbeperkingen

Door de toenemende (en hogere) vergrijzing en veranderde leefstijl neemt het aantal ouderen met functioneringsbeperkingen en het aantal chronische aandoeningen (multimorbiditeit) de komende jaren drastisch toe. Volgens TNO stijgt in Amsterdam het aandeel 65plussers met functioneringsproblemen tussen 2012 en 2020 met maar liefst 60% (bron: Indicatie van de zorgvraag in 2030: prognoses van functioneren en chronische aandoeningen, TNO, 2014).

Bij functioneringsbeperkingen gaat het om problemen in het fysiek functioneren die gebaseerd zijn op problemen bij (instrumentele) activiteiten in het dagelijkse leven, de aanwezigheid van incontinentie en de ervaren gezondheid. De meest voorkomende functioneringsproblemen betreffen 'mobiliteitsproblemen', gevolgd door 'zelfzorgproblemen' en daarna ernstige fysieke problemen, al dan niet gecombineerd met lichte, matige of ernstige dementie. In de Zorg wordt een onderscheid gemaakt tussen somatische problematiek (fysieke beperkingen) en psychogeriatrische problematiek (dementie). In deze notitie halen we deze twee uit elkaar.

TNO verwacht vooral in stadsdelen Centrum, Oost en Zuidoost het aantal ouderen met functioneringsproblemen het meeste toeneemt. Zowel het aantal ouderen met ernstige fysieke problemen als het aantal ouderen met ernstige dementie verdubbelt in deze stadsdelen. Uit cijfers van de GGD blijkt dat vier op de tien 55+'ers aangeeft een matige tot slechte gezondheid te hebben. Bij de 75+'ers is dit percentage opgelopen tot 50%.

Wat betreft het functioneren is de verwachting van TNO dat de groep ouderen met een lage SES en functioneringsproblematiek nagenoeg gelijk blijft in 2030 vergeleken met 2012, naar schatting ongeveer 27.000 ouderen. Het aantal ouderen met een midden of hoge SES en functioneringsproblematiek zal fors toenemen. In de midden SES groep hebben in 2012 zo'n 7.800 ouderen problemen met functioneren en naar verwachting zijn dit in 2030 ruim 13.000 ouderen (74% stijging). In de hoge SES groep hebben in 2012 minder dan 6.000 ouderen problemen, terwijl de verwachting is dat dit in 2030 ongeveer 16.000 ouderen (179% stijging) zullen zijn."

De gemeente richt zich met divers beleid op de gezondheidsverbetering van Amsterdammers, zoals de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht en De Bewegende Stad.

Zorgvoorzieningen

De nabijheid of bereikbaarheid van zorgvoorzieningen is van groot belang voor een levensloopbestendige stad. Amsterdam kent een grote spreiding van zorg- en welzijnsvoorzieningen, ruim 1.500 in totaal, waaronder: ziekenhuizen, huisartsen (bijna 250), gezondheidscentra (55) en overige zorgvoorzieningen (tandarts, fysiotherapie, mensendieck, ergotherapie, revalidatiecentrum: bijna 550). Niet op de kaart staan circa 450 overige behandel- en onderzoekspraktijken (vn. alternatieve geneeswijzen, maar ook logopedie e.d.), GGZ-instellingen, Psycholoog-psychotherapeuten, Cosmetische chirurgie/ooglaserpraktijken, Woonzorgcomplexen GGZ, Woonzorgcomplexen Maatschappelijke Opvang en Servicepunten.

Voorts zijn circa 330 dagbestedingslocaties opgenomen, waaronder ontmoetingsruimten voor ouderen, buurthuizen, inloopvoorzieningen en dagopvang. Op deze locaties worden veelal door meerdere aanbieders verschillende activiteiten aangeboden voor diverse doelgroepen (al dan niet tegelijkertijd). Van deze dagbestedingslocaties krijgen er xx een gemeentelijke bijdrage vanuit de Wmo (somatische grondslag). In 237 locaties worden activiteiten aangeboden voor (onder andere) ouderen. (bron: www.jekuntmeer.nl, 2015)

In Amsterdam zijn ruim 60 woonzorgcomplexen voor langdurige zorg voor ouderen (bron: Veld-academie). De woonzorgcomplexen voor overige doelgroepen zijn niet weergegeven.

Een snelle analyse leert dat er grote verschillen tussen de wijken zijn. Grofweg hebben de wijken Centrum-Oost, Centrum-West, Bos en Lommer, De Pijp – Rivierenbuurt en Buitenveldert – Zuidas 2x zoveel voorzieningen als de andere wijken. Gerelateerd aan aantal inwoners zijn de verschillen nog groter. Zo is het gemiddeld aantal inwoners per zorg/welzijnsvoorziening in Geuzenveld-Slotermeer 10 keer zo hoog als in Buitenveldert. Op de kaart is weergegeven hoeveel voorzieningen er zijn per 10.000 inwoners. Opgemerkt wordt dat elke voorziening even zwaar weegt in deze telling. Het geeft dus alleen een eerste grove indicatie van de zorgvoorzieningendichtheid. Er worden geen uitspraken gedaan over het daadwerkelijke kwantitatieve of kwalitatieve zorgaanbod.

Het verbaast niet dat de meeste buurten met de laagste zorgvoorzieningendichtheid buiten de ringzone zijn gelegen: Oostzanerwerf, Tuindorp Oostzaan, Kadoelen en Banne Buiksloot in Noord; De Kolenkit, Erasmuspark, Middelveldsche Akerpolder, Sloter-/Riekerpolder in Nieuw-West; Bijlmer Oost (E, G, K), Holendrecht/Reigerbos, Nellestein, Gein, Driemond in Zuid-oost; Zeeburgereiland/IJburg in Oost en Landlust in West.

BIJLAGE B

Tabel indicatoren van vergrijsde buurten

gebiedcode	STAD	A04	A05	A09	E39	E42	E43	F76	F77	F78	F81	F82	F85	F86
gebied sociaal domein		2	1	2	4	5	5	6	6	6	7	7	9	9
	Amsterdam	Nieuwmarkt / Lastage	Haarlemmerbuurt	Oostelijke eilanden / Kadijken	De Kolenkit	Hoofdweg e.o.	West indische buurt	Slotermeer-noordboost	Slotermeer-zuidwest	Geuzen veld	Osdorp-oost	Osdorp-midden	Slotervaart	Over toomse Veld
Bevolking - vergrijzing 2014-2030														
Aantal inwoners 2014	811185	9443	9320	12925	9293	10382	6601	9451	16593	14368	15847	15155	17417	11266
perc_65plus_2014	19%	13%	13%	11%	8%	9%	8%	10%	12%	11%	21%	11%	16%	9%
perc_65plus_2030	25%	24%	25%	20%	10%	13%	12%	12%	14%	14%	21%	13%	18%	10%
perc_65+_2014-2030	5%	10%	12%	9%	3%	4%	4%	2%	2%	3%	0%	2%	2%	1%
perc_75plus_2014	5%	4%	4%	3%	4%	4%	3%	4%	5%	5%	12%	6%	9%	4%
perc_75plus_2030	7%	10%	10%	8%	5%	6%	5%	5%	6%	7%	11%	7%	9%	5%
perc_toename 65+_2014-2030	2%	5%	6%	5%	1%	2%	3%	0%	1%	1%	-1%	1%	0%	1%
abs. groei 65+ers tussen 2014-2030	709	954	1025	1399	558	443	247	228	409	420	316	334	471	535
groei75+_1430	344	512	555	676	275	226	168	46	137	169	-59	130	143	261
% ouderen 55-64 met inkomen tot € 34.229, WiA	55,3	45,5	53,4	68,1	.	75,6	.	62,4	63,4	62,8	49,5	48,0	60,3	66,2
% 65+ers met inkomen tot € 34.229, bron:WiA	59,4	25,0	38,7	60,9	.	91,9	.	66,9	65,0	81,2	63,1	67,5	59,1	59,6
% niet-westerse Amsterdamers	34,8	13,1	15,8	24,3	63,7	38,4	19,9	64,5	61,6	63,0	46,6	63,2	48,3	59,8
(zorg)voorzieningen 2014														
Aantal V&V-instellingen	69	2	1	2	3	1	0	0	0	5	2	2	5	2
aantal winkels per 1.000 inwoners	6,8	12,1	16,6	1,9	1,0	6,8	1,8	7,8	1,9	2,0	9,7	2,2	3,0	1,2
#inwoners per zorgvoorziening per wijk (22)	426	294	309	294	439	496	496	707	707	707	486	486	491	491
#inwoners per huisarts/gez.centra per wijk (22)	3496	2956	2983	2956	3111	3968	3968	4713	4713	4713	4275	4275	5124	5124
TNO: zorgvraag 2012-2030														
% toename ouderen functioneringsproblematiek		89%	89%	89%	74%	74%	74%	41%	41%	41%	41%	41%	41%	41%
Toename ouderen multimorbiditeit		84%	84%	84%	73%	73%	73%	39%	39%	39%	39%	39%	39%	39%
Toename volwassenen met multimorbiditeit		13%	13%	13%	14%	14%	14%	22%	22%	22%	22%	22%	22%	22%
Aandachtsbuurt?														
aandachtsbuurt in Focusaanpak					ja			ja	ja					ja
Focusbuurt A'damse Aanpak Gezond Gewicht					ja			ja	ja					
Stedenbouwkundige opzet		B	B	B	C	B	B	A	C	A	C	C	C	C
WiA: geschiktheid eigen woning														
Eigen woning ongeschikt om oud te worden (iedereen)	38,9%	34,6%	40,6%	36,9%	44,7%	53,1%	45,3%	47,6%	45,6%	34,4%	32,0%	32,9%	39,5%	23,5%
Eigen woning ongeschikt om oud te worden (65+)	15,5	12,4	21,7	13,9	.	30,4	.	19,1	17,5	10,4	6,7	9,3	10,3	6,1
Eigen woning ongeschikt om oud te worden (55-64)	31,8	43	33	27	.	27	.	27	48	21	18	28	23	20
Geschikt na aanpassingen (65+)	26	18,3	23,8	21,2	.	5,4	.	36,5	26,2	33,6	27,2	15,1	38,6	16,8
HH moeite met trap lopen (65+)	42	26	29	40	.	55	.	37	41	44	43	56	48	55
% woonachtig in koopwoning (65+)	20,6	38,3	47,9	28,9	.	1,2	.	33,0	17,6	3,0	21,0	21,4	11,4	9,8
Tevredenheid woning (65+)	7,8	8,3	8,1	8,2	.	6,3	.	7,6	7,8	7,7	7,9	7,7	7,7	7,4
Woning niet zonder trap te bereiken (65+)	41,3	45,3	50,0	55,7	.	52,5	.	36,4	35,5	26,5	28,8	36,1	39,3	29,3
Woning niet gelijkvloers (65+)	31	29,0	26,6	25,2	.	14,1	.	40,6	31,8	57,0	14,2	16,5	51,9	17,7
Tevredenheid buurt (rapportcijfer) (65+)	7,5	8,4	8,4	8,0	.	6,2	.	6,2	6,4	6,9	6,9	6,7	7,4	6,4
Thuis voelen buurt (rapportcijfer) (65+)	8,1	8,7	8,8	8,6	.	6,9	.	7,1	7,5	7,5	7,6	7,3	8,0	6,8
Tevredenheid OV (rapportcijfer) (65+)	7,7	8,1	7,7	7,4	.	7,8	.	7,7	7,6	7,4	7,8	7,4	8,0	7,4
Tevredenheid winkels (rapportcijfer) (65+)	7,1	7,4	7,9	5,8	.	7,2	.	6,9	6,3	6,8	7,8	7,3	7,6	6,0
Tevredenheid buurthuizen (rapportcijfer) (65+)	6,5	6,6	6,1	6,6	.	6,5	.	6,5	6,6	7,0	6,7	6,3	6,8	6,2
Tevredenheid zorgvoorzieningen (rapportcijfer) (65+)	7,5	7,7	7,8	7,1	.	7,7	.	7,3	7,6	7,7	7,7	7,6	7,8	7,0
Sociaal-gezondheid (NB: 22 gebieden)														
% ervaren gezondheid gaat wel - zeer slecht	25	18	13	18	29	24	24	36	36	36	36	36	36	36
% belemmerd door chronische aandoening	35	28	27	28	32	32	32	42	42	42	43	43	38	38
% dat aan beweegnorm voldoet	67	77,7	78,4	77,7	64	71,5	72	59,5	59,5	59,5	53,8	53,8	62,9	62,9
Sociaal-zelfredzaamheid en participatie														
gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen	30800	31300	32900	30400	24300	24900	30600	25200	25300	27000	27400	27800	29200	28500
% huishoudens laag opgeleid en laag inkomen	15	9	9	10	36	18	10	31	28	28	16	19	16	21
% minimaalhuishoudens	20	20	20	20	29	24	15	26	25	23	18	22	19	23
% (zeer) ernstig eenzaam	11,0	7,2	6,1	7,2	6,9	10,9	10,9	22,8	22,8	22,8	13,0	13,0	8,5	8,5
% matig tot sterke sociale uitsluiting	9,0	3,9	3,4	3,9	12,5	9,6	9,6	23,6	23,6	23,6	9,5	9,5	14,3	14,3
% geen regie over eigen leven	10,0	3,6	5,7	3,6	9,4	7,6	7,6	18,2	18,2	18,2	12,8	12,8	9,3	9,3
% mantelzorgers	9,2	11,0	10,1	11,0	6,2	8,8	8,8	9,8	9,8	9,8	9,9	9,9	5,3	5,3
% vrijwilligers	36,2	40,2	39,6	40,2	32,9	36,0	36,0	24,0	24,0	24,0	20,0	20,0	25,0	25,0
% zet zich in voor buurt of stad	21,0	36,9	24,1	36,9	12,9	20,3	20,3	30,2	30,2	30,2	21,5	21,5	12,6	12,6

K26	K90	K91	M28	M29	M31	M32	M57	N60	N61	N62	N63	N65	N67	N68	N70	T93	T94	T95	T96	T97
12	11	11	13	13	14	14	15	18	18	18	18	17	17	19	17	20	21	22	22	22
Diamant buurt	Buiten veldert-west	Buiten veldert-oost	Ooster parkbuurt	Dapper buurt	Indische buurt west	Indische buurt oost	Betondorp	Volewijk	IJplein/Vogel buurt	Tuindorp Nieuwendam	Tuindorp Buksloot	Tuindorp Oostzaan	Kadoelen	Nieuwen dam noord	Banne Buksloot	Bijlmer centrum (d.f.h)	Bijlmer oost (e.g.k)	Nellestein	Holendrecht / Reigersbos	Gein
8197	13297	7323	10470	8408	12732	10044	3147	9589	8206	3449	1847	10698	2835	12916	13555	22943	26548	2998	18255	11587
13%	25%	32%	9%	11%	8%	11%	25%	12%	10%	25%	19%	18%	18%	13%	16%	6%	11%	20%	14%	10%
20%	24%	28%	16%	16%	12%	17%	26%	15%	15%	27%	22%	20%	23%	17%	20%	11%	17%	24%	20%	20%
7%	-1%	-4%	7%	6%	5%	6%	1%	3%	5%	3%	3%	2%	5%	4%	4%	5%	6%	4%	6%	10%
4%	14%	20%	3%		2%	5%	11%	5%	3%	11%	8%	9%	7%	6%	7%	2%	4%	9%	5%	3%
8%	13%	17%	6%	7%	5%	8%	11%	6%	6%	13%	9%	8%	10%	8%	9%	4%	7%	12%	8%	7%
4%	-1%	-3%	3%	7%	3%	2%	0%	1%	3%	2%	1%	0%	3%	2%	2%	2%	3%	3%	3%	4%
523	970	235	726	682	597	516	31	419	499	95	64	609	234	542	596	1483	1901	123	1112	1071
297	476	90	359	318	320	227	9	150	252	52	26	154	118	262	333	513	860	75	564	448
86,4	44,9	53,7	77,0	69,8	70,4	63,9	.	74,2	82,4	46,6	46,6	58,4	37,8	65,0	55,9	47,9	65,9	70,8	53,8	48,9
95,6	49,4	42,5	68,6	81,6	89,3	77,8	74,9	88,5	90,8	58,6	58,6	67,1	52,3	54,9	67,5	88,8	70,7	56,7	65,5	49,1
34,6	20,3	20,9	35,7	41,4	48,4	54,5	23,6	39,4	47,1	12,3	16,8	23,7	13,7	58,6	49,7	74,5	69,8	30,6	61,3	51,3
0	3	3	2	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1	2	2	1	1	2	1
2,9	7,4	0,7	5,8	12,6	5,7	2,3	2,5	3,9	1,8	4,9	3,2	2,0	0,0	1,9	1,7	5,7	1,6	1,0	2,2	0,6
244	421	421	526	526	645	645	361	689	689	689	689	516	516	345	516	455	531	904	904	904
2438	3366	3366	4313	4313	3753	3753	2736	7163	7163	7163	7163	3480	3480	2387	3480	3864	3319	8584	8584	8584
41%	41%	41%	98%	98%	98%	98%	98%	47%	47%	47%	47%	47%	47%	47%	47%	85%	85%	85%	85%	85%
40%	40%	40%	98%	98%	98%	98%	98%	44%	44%	44%	44%	44%	44%	44%	44%	84%	84%	84%	84%	84%
13%	13%	13%	31%	31%	31%	31%	31%	35%	35%	35%	35%	35%	35%	35%	35%	23%	23%	23%	23%	23%
								ja	ja					ja	ja	ja	ja		ja	
														ja	ja	ja				
B	A	C	B	B	B	B	A	A	C	A	A	A	A	C	C	C	C	C	C	A
46,7%	18,3%	11,7%	52,7%	50,9%	54,2%	41,3%	22,2%	39,8%	44,6%	27,7%	.	30,5%	16,0%	34,6%	29,8%	47,5%	27,1%	21,6%	38,7%	30,0%
27,6	8,2	6,9	43,3	16,8	28,1	12,9	12,7	13,8	33,0	9,2	9,2	5,9	10,3	7,8	17,6	22,4	8,8	4,3	18,3	20,2
37	11	16	49	48	56	38	.	37	44	32	32	30	25	27	24	19	17	29	30	33
18,0	24,4	27,5	16,2	17,7	30,9	19,4	36,4	24,1	33,1	29,7	29,7	27,7	37,1	16,6	21,3	25,1	22,2	6,0	30,4	35,6
48	35	46	47	70	59	66	33	41	53	37	37	39	46	49	42	42	46	52	48	37
1,3	35,8	37,1	2,4	9,5	2,4	6,5	0,0	0,6	9,3	0,0	0,0	4,5	25,8	28,9	15,8	11,2	4,2	11,2	17,8	31,0
7,6	7,9	7,9	7,2	7,7	7,1	7,5	7,4	7,3	7,4	7,6	7,6	7,6	7,8	7,9	7,8	7,4	7,8	7,9	7,9	8,0
60,3	33,4	19,1	78,0	54,0	61,7	41,7	32,1	42,4	59,3	11,9	11,9	15,4	19,1	43,3	38,4	45,1	12,6	8,4	30,3	31,3
30,2	16,5	12,8	43,4	16,2	29,6	12,9	66,2	57,1	62,2	86,9	86,9	64,7	43,3	14,7	17,1	21,8	36,9	8,6	39,8	51,9
7,5	8,1	7,9	6,8	7,5	7,5	6,1	7,6	7,1	7,2	7,6	7,6	7,4	7,1	7,1	6,6	6,8	7,2	7,9	7,1	7,4
8,3	8,4	8,4	7,3	8,4	8,1	7,2	8,0	8,0	7,9	8,4	8,4	8,2	7,9	7,7	7,8	7,6	8,2	8,5	7,9	7,9
7,8	7,8	6,6	8,0	7,8	7,8	7,3	7,0	7,3	6,7	7,6	7,6	7,5	7,1	7,8	7,4	7,2	7,5	7,4	7,8	8,0
7,7	7,6	7,6	7,2	8,0	7,6	5,7	4,4	4,8	6,0	6,7	6,7	5,4	6,8	7,5	7,0	7,6	7,0	4,1	7,2	7,2
7,3	7,1	7,4	7,1	5,9	6,8	6,2	6,4	6,2	6,8	6,1	6,1	6,7	5,3	6,8	6,2	6,7	5,9	3,5	6,4	7,0
7,5	7,6	7,6	7,3	7,5	7,6	7,1	7,1	6,6	7,4	7,4	7,4	7,5	7,3	7,8	7,3	7,0	7,5	7,8	7,8	8,1
19	27	27	30	30	23	23	22	33	33	33	33	31	31	32	31	30	33	27	27	27
30	34	34	31	31	32	32	34	42	42	42	42	45	45	43	45	43	38	36	36	36
73,5	63,7	63,7	65,5	65,5	67,3	67,3	74,6	63,2	63,2	63,2	63,2	61,5	61,5	58,4	61,5	64,4	59,2	62,2	62,2	62,2
25500	35200	33300	27500	25900	25500	25400	23500	23500	24100	26800	27300	27100	38100	27000	27700	23300	25600	29000	27200	30200
22	9	10	14	16	19	23	22	34	26	18	18	24	13	25	22	30	27	8	23	18
26	13	12	23	26	25	27	25	28	28	19	18	18	9	23	22	29	26	11	24	18
8,7	5,6	5,6	11,1	11,1	8,4	8,4	8,5	15,1	15,1	15,1	15,1	12,1	12,1	12,5	12,1	19,2	11,5	15,8	15,8	15,8
4,6	4,0	4,0	9,6	9,6	7,9	7,9	2,4	13,1	13,1	13,1	13,1	8,8	8,8	11,2	8,8	21,0	14,8	15,0	15,0	15,0
8,9	7,8	7,8	13,7	13,7	11,1	11,1	11,8	12,7	12,7	12,7	12,7	13,0	13,0	13,9	13,0	16,1	15,0	12,0	12,0	12,0
8,5	12,1	12,1	7,4	7,4	7,2	7,2	12,3	8,0	8,0	8,0	8,0	12,0	12,0	10,6	12,0	10,7	8,8	8,3	8,3	8,3
48,0	.	.	29,0	29,0	39,0	39,0	45,0	28,0	28,0	32,0	28,0	.	14,0	26,0	26,0	26,0
21,3	.	.	22,2	22,2	16,0	16,0	26,1	11,2	11,2	22,3	11,2	.	12,0	18,2	18,2	18,2

Bijlage C

Kansen voor stadsstraten en nieuwbouwprojecten Koers2015 in relatie tot Aandachtsgebieden Zorg & Ruimte.

Vanuit Project Zorg & Ruimte worden naar verwachting in 2017 ruimtelijke analyses uitgevoerd, conform werkwijze 3 pilotbuurten AFC voor de volgende Koers-gebieden:

- Multatuli i.r.t. aandachtsgebieden Slotermeer en De Kolenkit
- Westelijk deel Jan Evertsenstraat, Kop Sloterplas i.r.t. aandachtsgebieden Slotermeer en De Kolenkit
- Elzenhagen Zuid in relatie tot Banne Buiksloot
- Buiksloterham in relatie tot Banne Buiksloot

Er zijn een aantal aandachtsgebieden waar in deze nabijheid is echter geen gebiedsontwikkeling op de korte of middellange termijn voorzien in Koers2025. Meest in het oogspringend zijn aandachtsgebieden Bijlmer Oost en Holendrecht/Reigersbos. Er wordt besproken of Kortvoort een 4e pilotbuurt kan worden voor de Ouderenvriendelijke Stad.

Andere aandachtsgebieden die niet binnen de scope van de Koers2025 gebieden vallen:

- Geuzenveld
- Middelveldsche Akerpolder
- Oostzanerwerf
- Kadoelen
- Nellestein
- Holendrecht/Reigersbos
- Gein
- Indische Buurt Oost
- Betondorp
- Zuid Pijp

Hier ligt het voor de hand dat mogelijke ingrepen worden opgenomen in de gebiedsagenda's en gebiedsplannen van de betreffende stadsdelen.

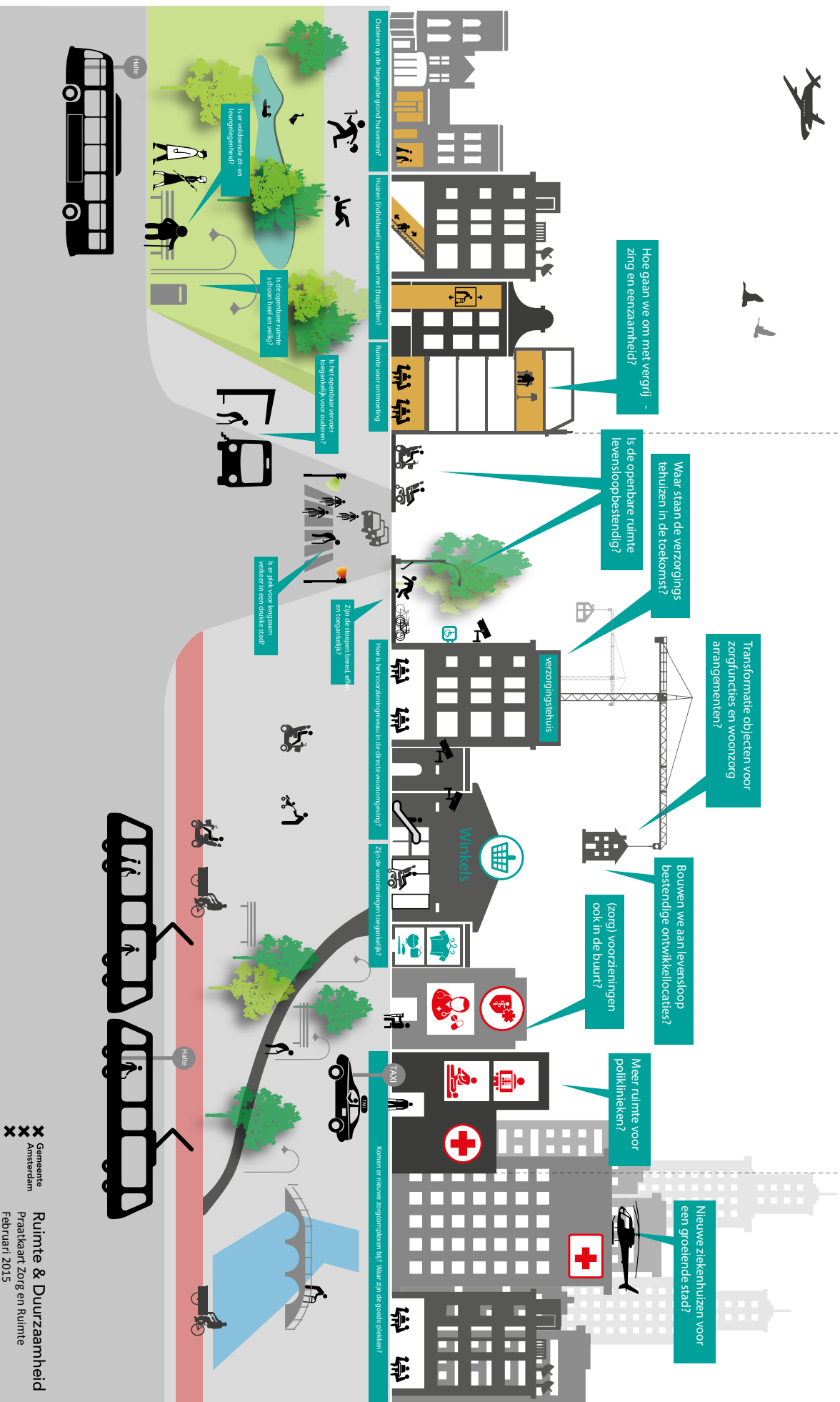
Kansen liggen er bij de ontwikkeling van de volgende (nieuwe) stadsstraten:

- Klapprozenweg, Cornelis Douwesweg en Ridderspoorweg voor Banne Buiksloot in Noord
- Bos en Lommerweg, Burgemeester Roëllstraat en Jan Evertsenstraat voor Slotermeer en Geuzenveld in Nieuw-West

- Plesmanlaan, Anderlechtlaan, Johan Huizingalaan en Antwerpenbaan voor Sloter-/Riekerpolder
 - Molukkenstraat, Javastraat en Linneausstraat voor Indische Buurt en Dappertbuurt
 - Van Woustraat voor de Zuid Pijp
 - Gooiseweg en Kruislaan voor Betondorp
- Opvallend is dat in een aantal aandachtsgebieden, m.n. in Zuid-Oost (Bijlmer Centrum, Bijlmer Oost, Gein, Holendrecht/Reigersbos) en Nieuw-West (Middelveldsche Akerpolder) helemaal geen stadsstraten zijn (voorzien). Het lijkt interessant om te onderzoeken of het mogelijk is om stadsstraten te ontwikkelen van buiten naar binnen de ringzone.

Overzicht ontwikkellocaties Actieplan woningbouw en Koers 2025- Werkprogramma 2016		
Voortkomend uit	Locaties (aantallen woningen)	Aantallen woningen
Actieplan Woningbouw December 2014	Elzenhagen Zuid Centrumgebied CAN plus Centrumeiland IJburg Sluisbuurt Zeeburgereiland Amstelkwartier fase 2 Lelylaan Podium Sloterdijk Centrum Amstelstation-julianapleinzijde Kop Dijksgracht, Westelijk deel Jan Evertsenstraat, Riekerhaven, Multatuli, Hamerstraatgebied	Circa 15.000
Koers 2025 Werkprogramma 2016	Buiksloterham (1.000), NDSM-Oost (300), NDSM-Noord/Klaprozenweg (800), Sloterdijk-1 Zuid (2.000) Kop Sloterplas (500) IBM (1.200) IJsbaanpad-Zuid (400), Amstelstation-Amstelzijde (1.500), Amstelkwartier Fase 3 (800), Bijlmerbajes/Weespertrekvaart (800) Middeneiland-Strandeiland Fase 1 Rand Mandelapark (330) Oostelijke Binnenstad, IJ-oever, Hemknoop, Haarlemmerweg-West, Geuzenveld-Slotermeer, Ringzone-West, Schinkelkwartier, Vergroting Amsterdamse Bos Versterking Samenhang Zuidas- Amstel-Arena, Jaap Edenbaan, Baaibuurten Zeeburgereiland, Vernieuwing Gaasperdam, Vernieuwing Busgarage/tramremise-	Circa 12.000 Nader onderzoeken Ruimte voor 20.000-25.000 woningen

Welke ingrepen zijn er in de stad nodig om mensen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen?

Bijlage E Overzicht specifieke ingrepen per pilotbuurt

Hieronder zijn alle ingrepen weergegeven, zoals vermeld op de 'zachte kaarten'.

Ingrepen Indische Buurt noord-oost

- Meer tussendoorgangen voor voetgangers op de parkeerstroken (voornamelijk Javastraat).
- Granieten bestrating Javaplantsoen aanpassen voor wandelroute ouderen.
- Herinrichten tunnelpassage en de aanloop er naar toe, ter hoogte van Javaplantsoen, met luie trappen voor voetgangers en helling voor fietsers.
- Paviljoen bij ingang park open maken, mooie ontmoetingsplek
- Kleine wandelroute in het park aanpassen, verbreden van het pad, zitbanken plaatsen (hoog genoeg en met leuning) en plaatsen.
- Toegankelijkheid tramhalte Insulindeweg verbeteren.
- Voorplein van het Flevohuis 'verzachten', meer geschikt maken voor verblijf en interactie.
- Plek van ontmoeting maken / verbeteren in het Kramatplantsoen.
- Akoestiek van het Buurthuis op het Makassarplein verbeteren. (na de schouw uitgevoerd door stadsdeel)

Ingrepen Bloemenbuurt

- Verdichten Kamperfolieweg voor draagvlak voor voorzieningen.
- 2 Nieuwe fietsbruggen over het kanaal, buurt verbinden met omgeving.
- Verbeteren verblijfskwaliteit en verlichting van het Mosplein en de passage naar het nieuwe winkelcentrum en de markt op de van der pekstraat, verblijfskwaliteit en verlichting .
- Toegankelijkheid rolstoelen en fietsen in Latherusstraat verbeteren.
- Autoverkeer Wingerdweg vertragen.
- Oversteekbaarheid wegen bij Noorderpark entrees verbeteren.
- Parkentrees duidelijker en mooier maken, eventueel koppelen aan ontmoetingsplek (bijvoorbeeld horeca)
- BuurthuisAnker verbinden met Bloemenbuurt.

- Verdichten Kop van Noorderpark met seniorenwoningen
- Zwembad als concentratiepunt van ontmoetingen en (zorg)voorzieningen inrichten.
- Openbare ruimte rond buurtvoorzieningen verbijzonderen
- Achterstallig onderhoud floradorp inhalen.

Ingrepen Buitenveldert Oost

- Fietsroute door het Amstelpark naar de VU. In de rest van het park blijft een fietsverbod gelden.
- Nieuwe fietsbrug , brug bij Vreugdehof, als verbinding met het Beatrixpark en Amsterdam Zuid.
- Verdichten van (woon) bebouwing langs de wandelroute aan het water.
- Garageboxen aan het water transformeren naar nieuwe woontypologieën.
- Aanhelen van grootschalige strokenbouw Europaboulevard tot bouwblokken.
- Oversteekbaarheid van de Europaboulevard verbeteren door de toepassing van uiterst veilige oversteekplaatsen (regelmatige interval, één per aangrenzende wijk).
- Bij ingang Amstelpark aan de Europaboulevard een plek (gebouwd) voor ontmoeting maken.
- A. J. Ernststraat als centrale voetgangersroute inrichten en met regelmatige interval gelijkvloerse oversteekplaatsen aanbrengen.
- Voorzieningen in de plint van A.J Ernst mogelijk maken.
- De wandelroute over het Nedersticht wordt verbeterd en sluit aan op de aanwezige groene kwaliteit.
- Sportclubhuis beter geschikt maken voor ontmoeten en zichtbaarheid vergroten.
- Herinrichten en 'verzachten' Magerhorstplein.
- Achterstallig onderhoud openbare ruimte (met name voetgangersgebied) oplossen.

De uitgebreide schouwverslagen zijn als aparte bijlagen op te vragen bij R&D.

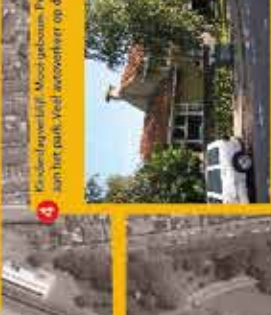
7 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

6 In de halloeromgeving van de Bloembuurt is een werkplek waar je kunt werken. Daar heb je ook een zitruimte.

5 Er zijn winkels in de buurt van de park. Het is een leuke plek om te wandelen.

4 Kinderen spelen in de park. Het is een leuke plek om te wandelen.

8 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

7 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

5 Er zijn winkels in de buurt van de park. Het is een leuke plek om te wandelen.

3 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

8 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

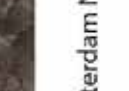
7 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

5 Er zijn winkels in de buurt van de park. Het is een leuke plek om te wandelen.

4 Kinderen spelen in de park. Het is een leuke plek om te wandelen.

9 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

8 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

2 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

1 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

8 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

2 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

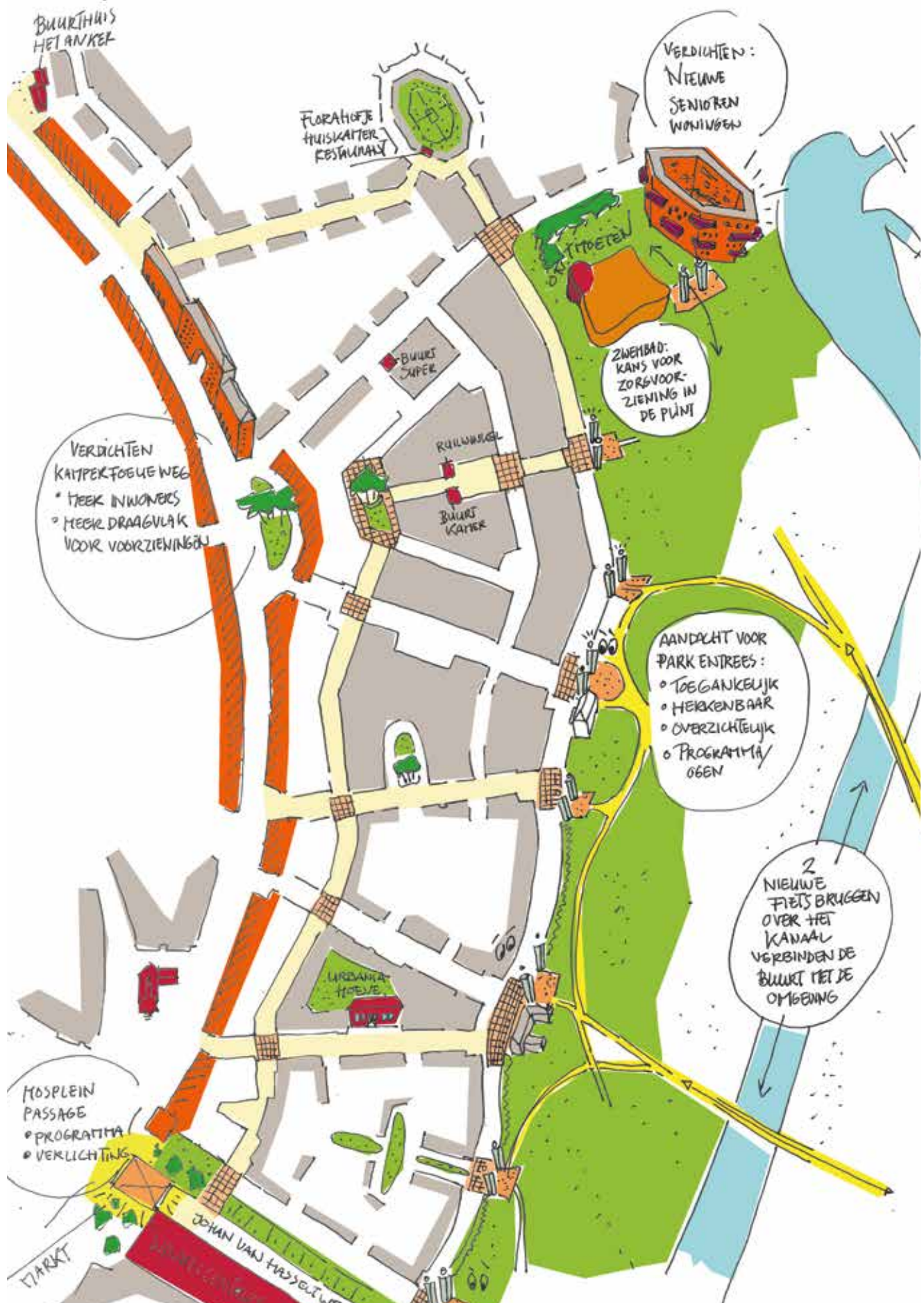

2 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

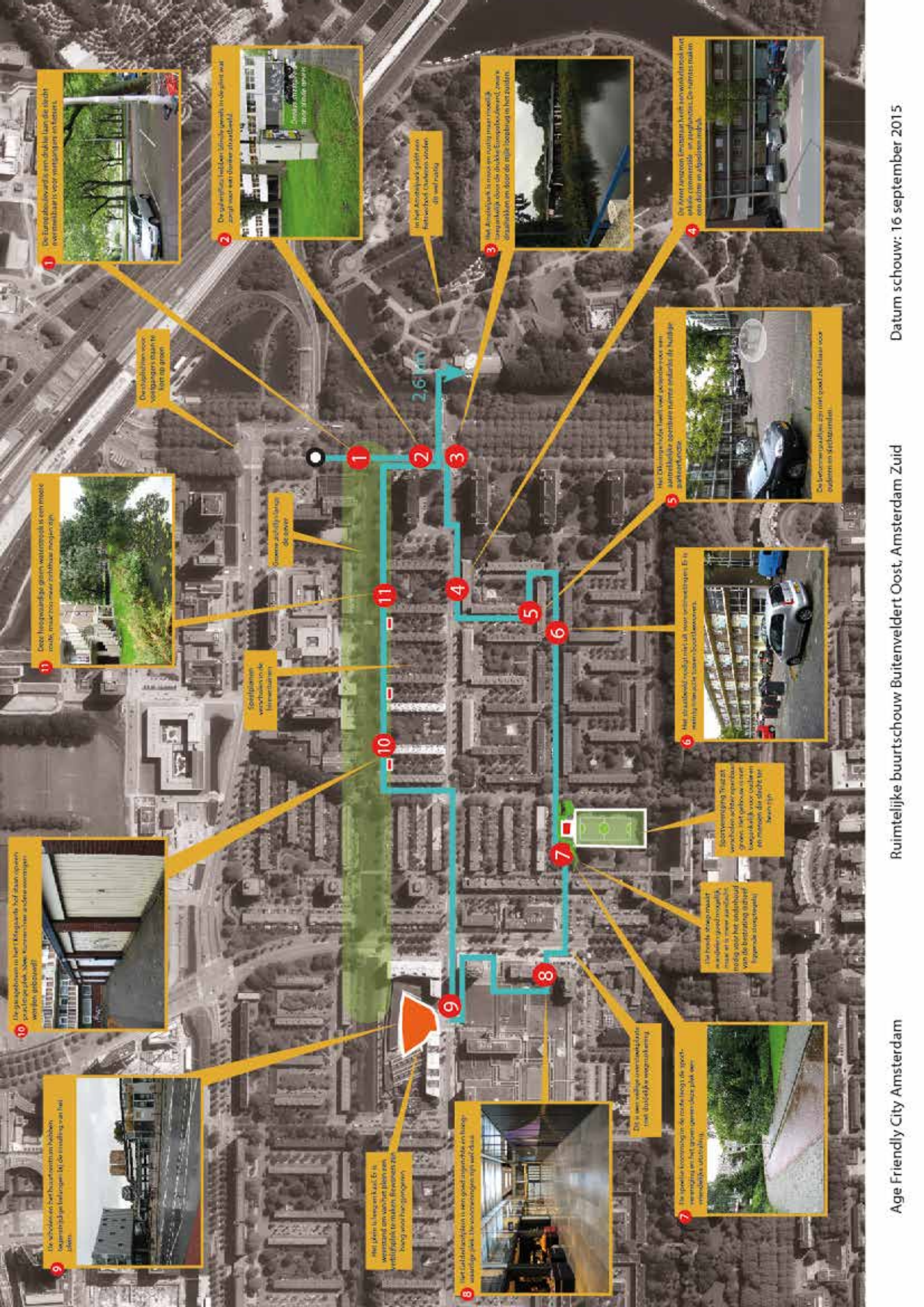
2 De natuur van de Bloembuurt is niet overal overal te zien. Vind het de natuur van de Bloembuurt.

Ruimtelijke voorstellen voor de Bloemenbuurt

Zorg & Ruimte (februari 2016)

1 De Europaboulevard is een drukke laan die slecht overkomt op je voor fietsers en voetgangers.

2 De op de foto is het bestaande gebouw met een groen dak. Het is een voorbeeld van een duurzame woonwijk.

3 Het Amstelpark is een mooi park met veel groen. Het is een voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

4 De Amstel is een mooi park met veel groen. Het is een voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

11 Deze hoogwaardige groen wateroppervlakte is een mooi voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

Speelplein voor kinderen op de zandweg

2,6 km

10 De glasgevel is een voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

9 De school is een voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

10 Het is een voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

8 Het is een voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

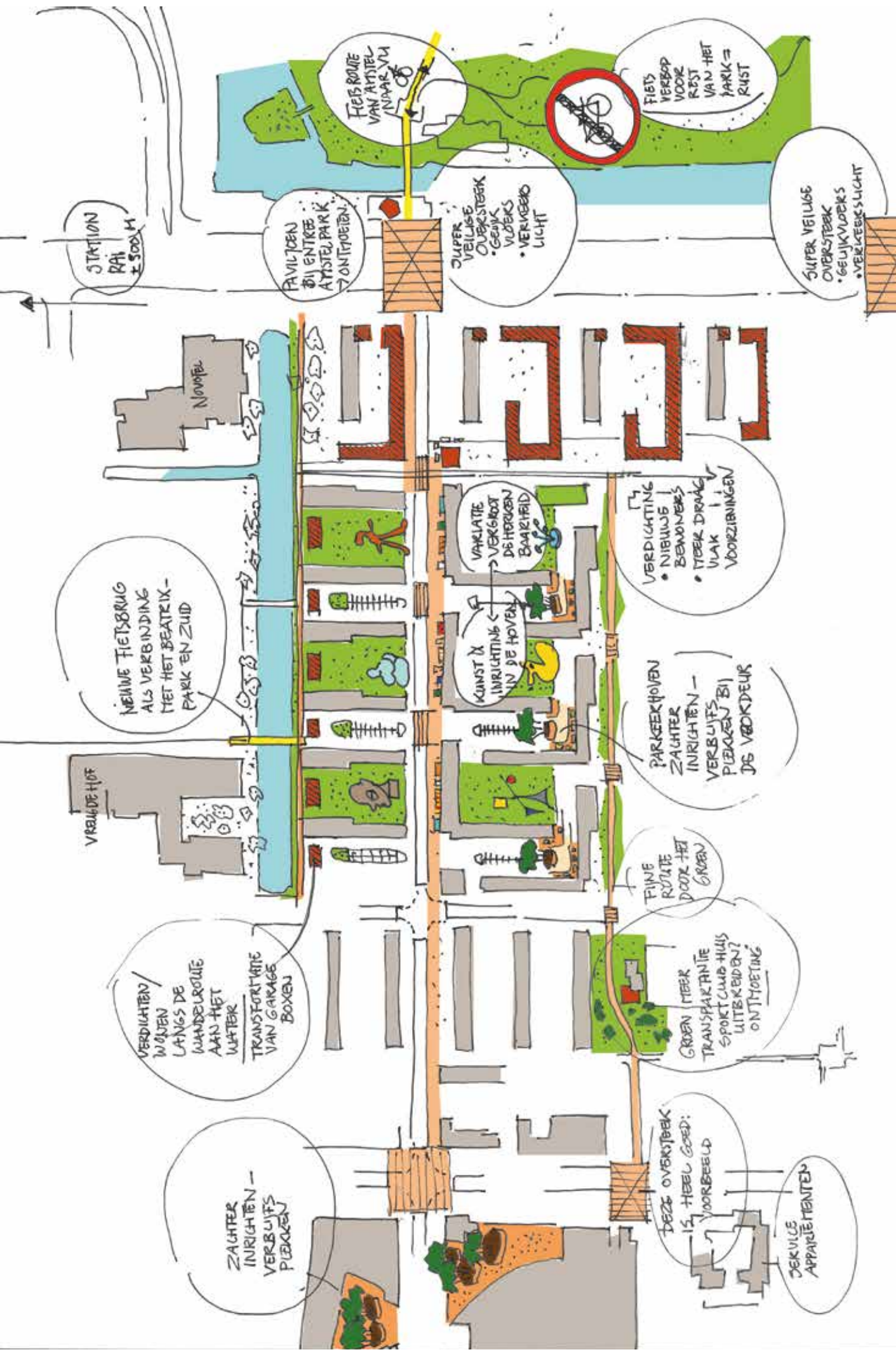
6 Het is een voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

7 Het is een voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

7 Het is een voorbeeld van een duurzame woonwijk met veel groen.

Ruimtelijke voorstellen voor Buitenveldert Oost
 Zorg & Ruimte (februari 2016)

10 Onder het veld van huls je weer rechts op het fietspad door de dichte begroening

9 Het pad door het Flevoveld is een breder stroomgebied en het is uitnodigend om te lopen of te fietsen

8 Het park is een buitenruimtegebied met openbaar karakter, inclusief kinderspeelruimte en fietsen

7 Naast het kunstrijke grasveld zijn er ook veel andere voorzieningen, zoals een speeltuin en een fietsenstalling

11 De openbare ruimte voor voetgangers is een mix van de fysieke ruimte van het gebied

De binnenruimte van de woonwoning is een mix van de fysieke ruimte van het gebied

Het kunstrijke grasveld is een mix van de fysieke ruimte van het gebied

6 Het kunstrijke grasveld is een mix van de fysieke ruimte van het gebied

12 Het Flevoveld is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

13 De buurt is een mix van de fysieke ruimte van het gebied

14 De Meisjesstraat is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

15 Het Flevoveld is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

1 Het Flevoveld is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

2 Het Flevoveld is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

3 Het Flevoveld is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

13 De buurt is een mix van de fysieke ruimte van het gebied

10 Het Flevoveld is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

11 Het Flevoveld is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

12 Het Flevoveld is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

13 De buurt is een mix van de fysieke ruimte van het gebied

14 De Meisjesstraat is een openbaar gebied met een mix van de fysieke ruimte van het gebied

Ruimtelijke voorstellen voor de Indischebuurt
 Zorg & Ruimte (februari 2016)

Bijlage F

Startnotitie Amsterdam Age Friendly City, 26 oktober 2015, hoofdstuk 5: bestuurlijke inrichting Age-friendly Amsterdam

Voor ouderen wordt veel ondernomen op allerlei terreinen. Binnen de organisatie van de gemeente Amsterdam, maar ook daarbuiten. Diverse organisaties en professionals zijn actief bezig met en voor ouderen. De bestuurlijke verantwoordelijkheid op de verschillende deelterreinen is verdeeld over meerdere collegeleden. Burgemeester en wethouders vinden het belangrijk dat er een beleidsmatige coördinatie is en heeft de wethouder Ouderen deze taak toebedeeld. De wethouder Ouderen constateert dat de bestuurlijke verantwoordelijkheid niet eenduidig georganiseerd en wil deze versnippering tegengaan door de coördinatie op zich te nemen voor het thema 'ouderen'.

De gemeente voert overleg met het Rijk en partners over rijksbeleid en wettelijke regelingen op allerlei onderwerpen die ook ouderen raken. Voor een aantal thema's geldt dat de verantwoordelijkheid niet bij de gemeente ligt, maar bij anderen. Bijvoorbeeld als het gaat om woningbouw, zorgverzekeraars, en verzorgings- en verpleegtehuizen. Met hen onderhoudt de gemeente nauwe banden. Op gebieden waarvoor de gemeente zelf verantwoordelijk is, zoals de Wet maatschappelijke ondersteuning, publieke gezondheidszorg, de openbare ruimte, vervoer en lokaal veiligheidsbeleid, is de gemeente aanzet om lokale en regionale partners samen te

brenge. Zij heeft een sturende rol bij het vinden van oplossingen in het ouderenbeleid. Het is niet de wethouder Ouderen die al deze contacten onderhoudt. De vakwethouder is daarvoor de aangewezen persoon.

Age-friendly City bestaat uit acht domeinen, drie pilots en drie stedelijke actielijnen. Voor ieder domein, pilot en stedelijke actielijn is een vakwethouder 'eigenaar'. Voor de stadsdelen geldt dat de portefeuillehouders 'eigenaar' zijn voor hun gebied, samen met een van de stedelijke wethouders. De vakwethouder is inhoudelijk verantwoordelijk en de aangewezen persoon om aan te spreken op zijn domein.

De wethouder Ouderen is vakwethouder voor Zorg en Welzijn, Ouderen, Sport en Recreatie, Ruimtelijke Ordening, en Grondzaken en daarmee eigenaar van de aan hem toegewezen domeinen en stedelijke actielijnen: buitenruimte en bebouwing, maatschappelijke ondersteuning en zorg, eenzaamheid en dementie. Hij stimuleert, vraagt, beargumenteert en jaagt aan. Hij stemt af en coördineert de voortgang en de uitwerking van Age-friendly Amsterdam en de communicatie hierover.

De bestuurlijke verdeling per domein is in de onderstaande tabel weergegeven.

Domein	Wethouder
1. Buitenruimte en bebouwing	Portefeuillehouder Openbare Ruimte
	Portefeuillehouder Ruimtelijke Ordening
2. Vervoer	Portefeuillehouder Verkeer en Vervoer
3. Huisvesting	Portefeuillehouder Bouwen en Wonen
4. Sociale participatie	Portefeuillehouder Werk, Inkomen en Participatie
5. Respect en sociale inclusie	Portefeuillehouder Diversiteit
6. Maatschappelijke participatie en werk	Portefeuillehouder Werk, Inkomen en Participatie
	Vakwethouders
7. Communicatie en informatie	Coördinerend wethouder Ouderen als het gaat om Age-friendly Amsterdam
8. Maatschappelijke ondersteuning en zorg	Portefeuillehouder Zorg en Ouderen
Stedelijke actielijn 'Eenzaamheid'	Portefeuillehouder Zorg en Ouderen
Stedelijke actielijn 'Dementie'	Portefeuillehouder Zorg en Ouderen
Stedelijke actielijn 'Wonen van ouderen in de stad Amsterdam'	Portefeuillehouder Bouwen en Wonen

Bijlage G Beleidskaders voor de openbare ruimte

Product	Thema's Openbare Ruimte Visie	Status	Relatie Visie OR
Structuurvisie (volgens de WRO)	Structuurvisie A'dam 2040	Vastgesteld	Opnemen
Visie - strategie	Ecologische Visie	Vastgesteld	Opnemen
	Watervisie	In voorbereiding	Afstemmen
	Amsterdams OV visie	Vastgesteld	Afstemmen
	Mobiliteitsaanpak	Vastgesteld	Opnemen
	Ruimte voor de stad: Koers 2025	Vastgesteld	Afstemmen
Agenda	Uitvoeringsagenda Mobiliteit	Vastgesteld	Opnemen
	Uitvoeringsagenda Watervisie	In voorbereiding	Afstemmen
	Agenda Groen	Vastgesteld	Opnemen
	Agenda Duurzaamheid	Vastgesteld	Opnemen
	Sportaccommodatieplan	Vastgesteld	Afstemmen
Stedelijk kader	1 Amsterdam Heel & Schoon	In voorbereiding	Opnemen
	Bomenbeleid	In voorbereiding	Afstemmen
	Nutsvoorzieningen		Kennis nemen
	Beleidskader Hoofdnetten	Vastgesteld	Kennis nemen
	Openbare verlichting	In voorbereiding	Afstemmen
	Beleidskader Verkeersnetten	In voorbereiding	Afstemmen
	Fietsparkeren	In voorbereiding	Afstemmen
	Parkeerprotocol	In voorbereiding	Afstemmen
	Voetgangers	In voorbereiding	Afstemmen
	Evenementen	In voorbereiding	Afstemmen
	Horeca beleid (incl terrassen)	In voorbereiding	Afstemmen
	Reclame	In voorbereiding	Afstemmen
	Staanplaatsen (incl kiosken)	In voorbereiding	Afstemmen
	Welstandsbeleid	Vastgesteld	Kennis nemen
	Erfgoedbeleid	Vastgesteld	Kennis nemen
	Sportplan	In voorbereiding	Afstemmen
	Handhaving	Vastgesteld	Kennis nemen
	Nota Amsterdam Winkelstad (winkelplanning)	In voorbereiding	Kennis nemen
	Erfgoedvisie	Vastgesteld	Kennis nemen
	Gebiedsprogramma's en agenda's	Vastgesteld	Kennis nemen
Programma	Rainproof	Proces	Afstemmen
	Stad in Balans	Vastgesteld	Afstemmen
	Meerjaren investeringsprogramma	In voorbereiding	Afstemmen
	Meerjarenbeleidsplan Fiets	In voorbereiding	Kennis nemen
	Bewegende Stad	In voorbereiding	Afstemmen
Handboek	Duurzaam veilig (leidraad CVC)	Vastgesteld	Kennis nemen
	Puccini Groen	In voorbereiding	Afstemmen
	Puccini Rood	In voorbereiding	Afstemmen
	Richtlijn Bewegwijzering Amsterdam	Vastgesteld	Kennis nemen
	Openbare orde en Veiligheid	Vastgesteld	Kennis nemen
Verordening	Bestemmingsplannen	Vastgesteld	Kennis nemen
	Bomenverordening		Kennis nemen
	APV Amsterdam	Vastgesteld	Kennis nemen
	Werken in de openbare ruimte	Vastgesteld	Kennis nemen
	Afvalstoffenverordening	Vastgesteld	Kennis nemen
	Vergunningsvrije objecten (incl winkeluitstallingen)		Kennis nemen
Marktverordening	Vastgesteld	Kennis nemen	
Wet	Wet lokaal spoor	Vastgesteld	Kennis nemen
	Nieuwe omgevingswet	In voorbereiding	Kennis nemen
Gerelateerde thema's OR	Strategie besluiten Koers 2025 (Nieuwe) Economie Hitte stress Cultuurhistorie en Monumenten Lucht en Geluid Juridische aansprakelijkheid Medebeheer – medefinanciering Participatie Stedelijke distributie Biodiversiteit - ecologie Innovatie Nota Amsterdam Winkelstad (winkelplanning) Grffiti Spelen/ speeltoestellen Toegankelijkheid Ondergrond K+ L Duurzaam inkopen Plaberum		

